

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

«ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ»

Зав. кафедрою ЕП

д.е.н., професор

_____ Володимир ЗАЙЧЕНКО

«6» грудня 2022 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

за другим (магістерським) рівнем вищої освіти

на тему:

«Розробка заходів по підвищенню ефективності виробничої діяльності (на прикладі ПАТ АТП 13555 м.

Кропивницький)»

«Development of measures to increase the efficiency of production activities (on the example of PJSC ATP 13555 Kropyvnytskyi)»

Виконав здобувач вищої освіти 2 курсу, групи ЕП21м-1,4

ОПП «Економіка підприємства»

спеціальності 051 «Економіка»

_____ Кирпач О.Ю.

«6» грудня 2022 р.

Керівник роботи: к.е.н, доцент

_____ Сергій НІСФОЯН

«6» грудня 2022 р.

Рецензент: _____

к.е.н., доц. Ольга В'ЮНИК

м. Кропивницький

Центральноукраїнський національний технічний університет

Факультет Економічний

Кафедра Економіки та підприємництва

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Галузь знань Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 051 – «Економіка»

Освітньо-професійна (освітньо-наукова) програма Економіка підприємства

ЗАТВЕРДЖУЮ:

**Завідувач кафедри економіки
та підприємництва**

(підпис)

д.е.н., проф Володимир ЗАЙЧЕНКО
(наук. ступінь, вч. звання, ім'я та прізвище)

« 9 » вересня 2022 року

**ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Кирпач Олександр Юрійович

(прізвище, ім'я та по-батькові)

1. Тема роботи «Розробка заходів по підвищенню ефективності виробничої діяльності (на прикладі ПАТ АТП 13555 м. Кропивницький)»

2. Керівник роботи Нісфоян Сергій Сергійович, к.е.н., доцент

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи до захисту 6 грудня 2022

4. Мета та завдання кваліфікаційної роботи Мета кваліфікаційної роботи: розробка заходів по підвищенню ефективності виробничої діяльності АТП 13555.

Завдання: обґрунтування механізму використання виробничих ресурсів, оцінка виробничого

потенціалу підприємства, управління виробничим потенціалом підприємства; аналіз

ефективності використання виробничих ресурсів: аналіз використання основних виробничих

фондів підприємства, аналіз використання трудового потенціалу, аналіз використання оборотних

активів та фінансових результатів роботи підприємства; визначення напрямків підвищення

ефективності виробничої діяльності.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Ознайомлення з літературними джерелами	09.09.22-20.09.22	
2.	Написання вступу та першого розділу «Обґрунтування механізму використання виробничих ресурсів»	21.09.22-10.10.22	
3.	Написання другого розділу «Аналіз ефективності використання виробничих ресурсів АТП 13555»	11.10.22-11.11.22	
4.	Написання третього розділу «Напрямки підвищення підвищення ефективності виробничої діяльності автотранспортного підприємства»	12.11.22-21.11.22	
5.	Оформлення кваліфікаційної роботи	22.11.22-25.11.22	
6.	Перевірка кваліфікаційної роботи на унікальність та виявлення академічного плагіату	25.11.22-1.12.22	
7.	Підготовка ілюстративного матеріалу, отримання відгуку наукового керівника, зовнішньої рецензії, рецензії, підготовка до захисту	1.12.22-06.12.22	

Дата видачі завдання

«9» вересня 2022 р.

Керівник роботи _____ *Нісфоян С.С.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завдання прийняте до виконання

«9» вересня 2022 р.

Здобувач _____ *Кирпач О.Ю.*
(підпис) (прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кирпач О.Ю. Розробка заходів по підвищенню ефективності виробничої діяльності. Дипломна робота за другим (магістерським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 051 «Економіка». – Центральноукраїнський національний технічний університет Міністерства освіти і науки України. – Кропивницький, 2022.

У першому розділі розглянуто обґрунтування механізму використання виробничих ресурсів; оцінка виробничого потенціалу підприємства; ефективність використання виробничих ресурсів; управління виробничим потенціалом підприємства. У другому розділі здійснено аналіз використання основних виробничих фондів підприємства; аналіз використання трудового потенціалу; аналіз використання оборотних фондів та фінансових результатів роботи підприємства. У третьому розділі зазначено проблеми ефективного функціонування автотранспортних підприємств та визначено заходи щодо підвищення ефективності виробничої діяльності АТП 13555.

Ключові слова: виробничий потенціал, виробнича діяльність, фондоддача, фондоозброєність, продуктивність праці, економічна ефективність, вдосконалення планування.

ANNOTATION

Kyrpach O.Y. Development of measures to increase the efficiency of production activities. Diploma thesis for the second (Master's) level of higher education in specialty 051 «Economy». – Central Ukrainian National Technical University of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kropyvnytskyi, 2022.

The first chapter deals with the nature justification of the mechanism of use of production resources; assessment of the production potential of the enterprise; efficiency of use of production resources; management of the production potential of the enterprise. The second chapter presents the analysis of the use of the main production assets of the enterprise was carried out; analysis of the use of labor potential; analysis of the use of working capital and financial results of the enterprise. The third chapter the problems of the effective functioning of motor transport enterprises are indicated and measures to increase the efficiency of the production activity of ATP 13555 are defined.

Keywords: production potential, production activity, capital return, capital adequacy, labor productivity, economic efficiency, planning improvement.

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	4
1. ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ	7
1.1. Виробничі ресурси як потенціал підприємства	7
1.2. Оцінка виробничого потенціалу підприємства.....	16
1.3. Ефективність використання виробничих ресурсів	21
1.4. Управління виробничим потенціалом підприємства	26
2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ АТП 13555.....	36
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства	36
2.2. Аналіз використання основних виробничих фондів підприємства	39
2.3. Аналіз використання трудового потенціалу	47
2.4. Аналіз використання оборотних фондів	55
2.5. Аналіз фінансових результатів роботи підприємства	61
3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	67
3.1. Проблеми ефективного функціонування автотранспортних підприємств	67
3.2. Заходи щодо підвищення ефективності виробничої діяльності АТП 13555	74
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	97

ВСТУП

Актуальність теми. Підвищення ефективності виробничої діяльності підприємства можна визначити як взаємопов'язаний комплекс щодо кращого використання сукупності наявних засобів, запасів, джерел, які можуть бути використані для досягнення визначених цілей.

Підвищення ефективності виробничої діяльності залежить від результативності використання потенціалу підприємства. Ефективне використання потенціалу є ключовою задачею інтенсифікації виробничої діяльності. Виробничий потенціал підприємства містить: основні виробничі фонди, промислово-виробничий персонал, технологію, матеріально-енергетичні ресурси та інформацію.

Велика роль виробничого потенціалу у забезпеченні прибутковості діяльності та конкурентоспроможності підприємства передбачає необхідність управління процесом його використання.

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи є розробка заходів по підвищенню ефективності виробничої діяльності АТП 13555.

Дана мета обумовила необхідність постановки і вирішення наступних завдань:

- обґрунтування механізму використання виробничих ресурсів, оцінка виробничого потенціалу підприємства, управління виробничим потенціалом підприємства;
- аналіз ефективності використання виробничих ресурсів: аналіз використання основних виробничих фондів підприємства, аналіз використання трудового потенціалу, аналіз використання оборотних активів та фінансових результатів роботи підприємства;
- визначення напрямків підвищення ефективності виробничої діяльності.

Вирішення цих задач покликане забезпечити максимізацію прибутку підприємства в перспективному періоді. Ефективний механізм підвищення ефективності використання ресурсів підприємства дозволяє в повному об'ємі реалізувати поставлені цілі і задачі.

Об'єктом дослідження є підприємство АТП 13555.

Предметом дослідження є взаємопов'язаний комплекс дій по підвищенню ефективності виробничої діяльності.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

- *уточнено та доповнено* поняття «ефективність виробництва»;
- *набула подальшого розвитку* методика оцінки ефективності;
- *удосконалено* організаційні засади взаємодії підрозділів підприємства для забезпечення ефективності виробничої діяльності;
- *вперше застосовано* стратегію оновлення транспортних засобів.

Практичне значення одержаних результатів: полягає у впровадженні сучасних методів оцінки ефективності та оцінці економічної привабливості виробництва, їх використання дозволить керівництву підприємства усунути недоліки в системі організації виробництва, уможливить точність, повноту і правильність відповідних управлінських рішень, дієвість контролю, чіткість постановки завдань виконавцям, зацікавлення їх у високопродуктивній праці і досягнення ефективності виробничої діяльності підприємства.

Апробація результатів та публікації. Результати дослідження доповідались на Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Стратегія фінансово-економічного розвитку підприємницьких структур в умовах глобалізації» Херсонського державного аграрно-економічного університету. Основні положення й результати дослідження опубліковано у тезах «Підвищення ефективності кадрової політики підприємства» Матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Стратегія фінансово-економічного розвитку підприємницьких структур в умовах глобалізації».

Теоретичною та методологічною основою дипломної роботи стали положення і висновки, викладені в працях вітчизняних та зарубіжних вчених і фахівців-практиків з проблем ефективності виробничої діяльності, а також законодавчі та нормативні акти України з дослідної проблематики. У ході роботи використані такі методи: аналізу і синтезу, статистичного групування і порівняння.

Дипломна робота складається з трьох розділів. У першому розділі розглянуті питання: обґрунтування механізму використання виробничих ресурсів; оцінка виробничого потенціалу підприємства; ефективність використання виробничих ресурсів; управління виробничим потенціалом підприємства. У другому розділі здійснено аналіз ефективності використання виробничих ресурсів АТП 13555: аналіз використання основних виробничих фондів підприємства; аналіз використання трудового потенціалу; аналіз використання оборотних фондів; аналіз фінансових результатів роботи підприємства. У третьому розділі: зазначено проблеми ефективного функціонування автотранспортних підприємств; визначено заходи щодо підвищення ефективності виробничої діяльності АТП 13555.

Робота складається з 99 сторінок та розроблених 27 таблиць, 9 рисунків.

1. ОБГРУНТУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ

1.1. Виробничі ресурси як потенціал підприємства

Поняття потенціал (від лат. *potentia* - сила, міць) у загальному вигляді означає сукупність наявних засобів, запасів, джерел, які використовуються для досягнення певних цілей, вирішення будь-яких задач, а також можливостей окремої особи, суспільства, держави у будь-якій галузі.

Результативність використання потенціалу підприємства забезпечує ефективність функціонування як самого підприємства, так і економіки країни в цілому. Дослідження потенціалу в теоретичному і практичному плані перш за все визначається його роллю у відтворенні економіки країни. Більш повне використання потенціалу є ключовою задачею інтенсифікації виробництва.

В науковій літературі використовуються декілька характеристик потенціалу. Підходи до їх визначення різні і залежать від різних факторів, в тому числі і від того, якою наукою це поняття розглядається. В економіці вирізняють такі основні види потенціалу, як узагальнююче поняття, виробничий, економічний, трудовий, науково-технічний і фінансовий.

Такий підхід до трактування виробничого потенціалу набув широкого поширення серед дослідників. Причому, відокремлюється дві “ресурсні” позиції. З першої точки зору, виробничий потенціал - це сукупність ресурсів, яка не враховує їх взаємозв'язок і участь у виробничому процесі. Особливість другої позиції полягає в трактуванні можливостей виробництва як сукупності ресурсів, здатних виробляти певну кількість матеріальних благ.

Розом з базовим визначенням, сформульованим в рамках ресурсного підходу, існують також інші. Так, Ю.Ю. Донець вважає виробничий потенціал синонімом виробничої потужності підприємства, яку він характеризує як

“максимально можливий обсяг продукції за рік, добу, годину чи іншу одиницю часу”.

За Е. Фігурнова - термін “виробничий потенціал” характеризує виробничі ресурси, кількісні та якісні параметри, які визначають максимальну потужність підприємства в кожний конкретний момент. Виробничий потенціал розглядається, як “сукупність спільно функціонуючих ресурсів, що здатна виробляти певний обсяг продукції”.

Б.А.Райзберг розглядає виробничий потенціал як: реальний обсяг продукції, що виробляється при повному використанні наявних ресурсів; наявні та потенційні можливості виробництва, наявність факторів виробництва та забезпеченість його основними видами ресурсів.

Сьогодні розповсюджене “ресурсне” розуміння виробничого потенціалу, яке не дає можливості визначити межу між поняттями “потенціал” і “ресурс”. Більш того, іноді вони навіть ототожнюються. В той же час “виробничий потенціал” - поняття більш високого якісного порядку, ніж виробничий ресурс, поза як безпосередньо пов’язане з процесом виробництва, в ході якого виробничі ресурси використовуються людиною для створення інших. Без виробництва будь-який ресурс стає лише матеріальною передумовою результативної діяльності. І лише під час процесу виробництва засоби праці перетворюються з обліково-статистичної категорії (ресурсу) в категорію економічну і в цьому полягає принципова різниця між ресурсом і потенціалом.

Кількість продукції заданої якості, яку здатне випускати підприємство при найбільш раціональному використанні всіх видів ресурсів і встановленому режимі роботи, складає його виробничий потенціал. Встановлення оптимального співвідношення між складовими виробничого потенціалу - вирішальна умова його вдалого розвитку і ефективної реалізації.

Отже, можна зробити висновок, що виробничі потужності підприємства – це виробнича система та ресурси управління підприємством, які визначають матеріально-технічні можливості для виготовлення продукту. Кількісні і якісні

параметри даних ресурсів, а також їх інтеграція свідчать про виробничу здатність підприємства.

Поряд з цим виробничий потенціал може розглядатися, і як складова частина більш складної системи “економічний потенціал”, в рамках якої він функціонує. Звідси витікає важлива особливість виробничого потенціалу - його зв'язок, взаємодія із зовнішнім середовищем. Економічний потенціал - це метасистема, тобто система більш високого рангу щодо виробничого потенціалу. Звідси, на формуванні і розвитку відбивається вплив, з одного боку, метасистеми, а з іншого - процесів саморозвитку.

Оскільки складові економічного потенціалу являють собою складні цілісні утворення, їм притаманні, як правило, не одна, а декілька властивостей. Тому, вони можуть входити в систему “виробничий потенціал” однією властивістю. А це означає, що одна й та сама підсистема економічного потенціалу може розглядатися і як складова частина виробничого потенціалу, і як зовнішнє відносно нього середовище.

Наприклад, науково-технічний і виробничий потенціали мають багато спільного: кількісні і якісні оцінки ресурсів нової техніки, що створюється, технології тощо. Разом з тим, ресурси наукового пізнання закономірностей розвитку економічної системи, фундаментальні дослідження, що є основними складовими науково-технічного потенціалу, не входять до виробничого потенціалу.

Потенціали, як категорії суспільного відтворення, знаходяться у постійній взаємодії один з одним. В результаті відбувається поступальний процес їх інтеграції. Посилення інтеграції потенціалів об'єктивно призводить до зростання виробничого потенціалу. Визначальні фактори і ключові проблеми цього зростання знаходяться, як правило, на стиках потенціалів або утворюють спільні елементи.

Таким чином, поняття виробничий і економічний потенціали тісно взаємодіють. В умовах ринкової економіки виробничий потенціал слід розглядати з врахуванням його використання, тобто розглядати два види

потенціалу у взаємозв'язку, тому доцільно ввести поняття виробничо-економічного потенціалу.

Під виробничо-економічним потенціалом розуміють сукупність спроможностей (виробничий потенціал) і можливостей (економічний потенціал), які забезпечують виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг в умовах дії мікро- і макросередовища.

Розвиток виробничого потенціалу підприємства неможливий без вивчення суспільних потреб. Виявити економічно доцільні потреби - значить визначити перспективні напрямки розвитку виробничого потенціалу. Результати реалізації виробничого потенціалу мають оцінюватися з позицій найбільш повного задоволення суспільних потреб. Отже, до числа зовнішніх факторів, що впливають на виробничий потенціал, відносять суспільні потреби, як категорію, яка об'єднує все те, на що спрямоване функціонування системи.

Існує багато точок зору відносно складу виробничого потенціалу, а звідси – і способів оцінки виробничого потенціалу підприємства при застосуванні наведених авторами складових.

Наприклад, академік Т. Хачатуров у виробничий потенціал включає виробничі фонди і кваліфіковані кадри, а професор С. Хейнман вважає, що до складу виробничого потенціалу мають входити виробничий апарат і рівень технології, природні ресурси і матеріально-сировинний баланс, існуюча система комунікацій, техніка та інформаційна система. Невід'ємні елементи виробничого потенціалу, на його думку, - також НТП і кадри сфери виробництва, їх кваліфікація і загальна підготовка.

Виходячи з цих концепцій, до складу ресурсів, що складають виробничий потенціал, входять різноманітні ресурси. В одних випадках він включає лише виробничі фонди та виробничі потужності, в інших виробничий потенціал включає виробничі фонди та кваліфікованих працівників, а в інших випадках виробничий потенціал включає як складову виробничих фондів, управління та організація виробництва ресурсів, кадрів, науково-технічну інформацію.

У найзагальнішому формулюванні фактор виробничого потенціалу підприємства можна розглядати як усі ресурси, пов'язані з усіма засобами функціонування та розвитку підприємства. Вибір найважливішого з них є складним питанням, про що свідчить багато поглядів про склад виробничого потенціалу.

У процесі виробництва основне місце посіла робоча сила як «основна сила виробництва». Продуктивність секторів економіки безпосередньо пов'язана з кількістю та якістю працівників. Основні характеристики робочої сили – чисельність, стать, вікова структура, професійний склад – завжди актуальні тій продукції, що виробляється. Програма соціального розвитку трудових колективів певною мірою сприяє зростанню робочої сили. Вона також взаємозамінний з іншими засобами виробництва. Одним словом, є всі підстави розглядати трудові ресурси як фактор виробничого потенціалу підприємства.

Коли йдеться про прискорення НТП, продуктивність економічної системи визначається насамперед кількістю використовуваних робочих процесів. Їхній технічний та економічний рівень певною мірою виробляється самими системами шляхом капітального ремонту та модернізації.

Основні виробничі фонди (ОВФ) взаємозамінні з іншими видами ресурсів. Взаємозамінність основних засобів і живої праці спостерігається насамперед у широких межах. Характеристики ОВФ завжди адекватні характеристикам продукції, що випускається. Їх відповідність відображається, зокрема, тим, що потужність робочих машин і розміри виробничих зон вибираються відповідно до розміру продукції, що обробляється. Таким чином, ОВФ повністю відповідають системним вимогам виробничого потенціалу підприємства, а отже, є його елементом.

Одним із найважливіших факторів продуктивності компанії є технологія виробництва. Це ланка виробничого процесу, де вперше впроваджуються нові наукові відкриття та технологічні рішення. Техніка не є матеріальним елементом виробництва і завжди матеріалізується в тій чи

іншій системі засобів праці. Проте він визначає форми зв'язку між окремими та речовими елементами виробництва, всі просторові і часові зв'язки між об'єктами і стадіями виробництва і, крім того, забезпечує економію праці і ресурсів.

Практика переконливо свідчить, що технологія має відповідати виробленій продукції, бути тотожною виду знарядь праці, робочої сили та енергетичних ресурсів що використовуються. Технологічна база підприємства безпосередньо залежить від рівня організації та управління, наявності досвіду і традицій трудового колективу, сприйняття результатів науково-технічного прогресу. Тому технологія є одним з найважливіших елементів виробничого потенціалу.

Виробничий потенціал включає матеріальні ресурси. Як відомо, предмети праці в процесі виробництва пристосовуються людиною для особистого і виробничого споживання і стають матеріальною субстанцією продукції. Сам факт трансформації можливий лише завдяки наявності виробничої системи, а від її характеристик безпосередньо залежить масштаб трансформації.

Власне, матеріальні ресурси створюються поза господарською системою і тому їх наявність характеризує, по-перше, здатність підприємства вільно проводити виробничу діяльність, а по-друге, характеризує рівень “замкнутості” виробничої системи, тобто кількість зв'язків підприємства із зовнішнім середовищем. У процесі технологічних перетворень встановлюється відповідність між використовуваними матеріалами, знаряддями праці, кількістю та якістю робочої сили й інших елементів виробництва.

Енергетичні ресурси стоять окремо від інших матеріальних ресурсів, які за класифікацією в теорії організації виробництва часто поєднуються з першими. Однак деякі дослідники визначають енергію як самостійний фактор виробництва. Існують також можливості використання нетрадиційних джерел енергії, таких як вітер і сонце. Енергія певною мірою обмінюється з іншими елементами ресурсної бази. Загалом енерговитрати в матеріальному виробництві обернено пропорційні витратам праці. Саме тому можна

стверджувати, що матеріально-енергетичні ресурси - ще одна складова виробничого потенціалу.

В сучасному контексті роль інформації як унікального ресурсу в епоху науково-технічної революції швидко розвивається. Знання стають найціннішим ресурсом вашої компанії. Інформація є необхідною умовою і елементом будь-якої виробничої діяльності, яка за своїм значенням все більше ототожнюється з енергією та сировиною і використовується для скорочення живої праці, сировини та енергії. Інформація набуває характеру продукту. Індустрія програмування практично розвинулася, виробляючи тисячі програм для ПК і автоматизованих виробничих ліній щороку. Інформаційні витрати продовжують зростати, зростає їх питома вага в загальних витратах виробництва.

Інформація має ряд унікальних, специфічних властивостей: вона не витрачається в процесі використання, розширення її споживання практично необмежене, вона має високу ресурсозберігаючу здатність. Таким чином, інформація фактично визнається елементом виробництва і є невід'ємною частиною виробничого потенціалу підприємства. Причому вона виконує не допоміжну, а сполучну функцію по відношенню до інших елементів виробничого потенціалу, поєднуючи їх в єдине ціле. Інформація регулює функціонування виробничого процесу, сприяє підвищенню продуктивності живої праці, ефективності використання робочих органів і енергетичних ресурсів, сприяє підвищенню рівня та ефективності технологій.

Інформація в промисловому виробництві використовується у вигляді результатів наукових розробок щодо вдосконалення основних фондів та предметів праці, навичок, а також знань виробничого персоналу. Крім того, є інформація у вигляді результатів наукових розробок у галузі організації виробництва, праці та управління, вивчення ринку збуту, програмне керування машинами та приладами, математичне забезпечення систем автоматизації тощо. Інформація має великий ефект заміщення щодо основних фондів, дозволяючи також зберегти інші ресурси. Значна частина

інформаційних ресурсів надходить від економічного сектора та інших спеціалізованих установ в результаті його послуг. При цьому її форми, види, структура та зміст повністю визначаються розміром підприємства, видом діяльності, складністю та рівнем розвитку. Можна стверджувати, що інформація певною мірою відтворюється всередині господарської системи. Тобто інформація повністю відповідає характеристикам елемента потенціалу виробництва.

Отже, виробничий потенціал підприємства містить: основні виробничі фонди, промислово-виробничий персонал, технологію, матеріально-енергетичні ресурси й інформацію (рисунк 1.1).

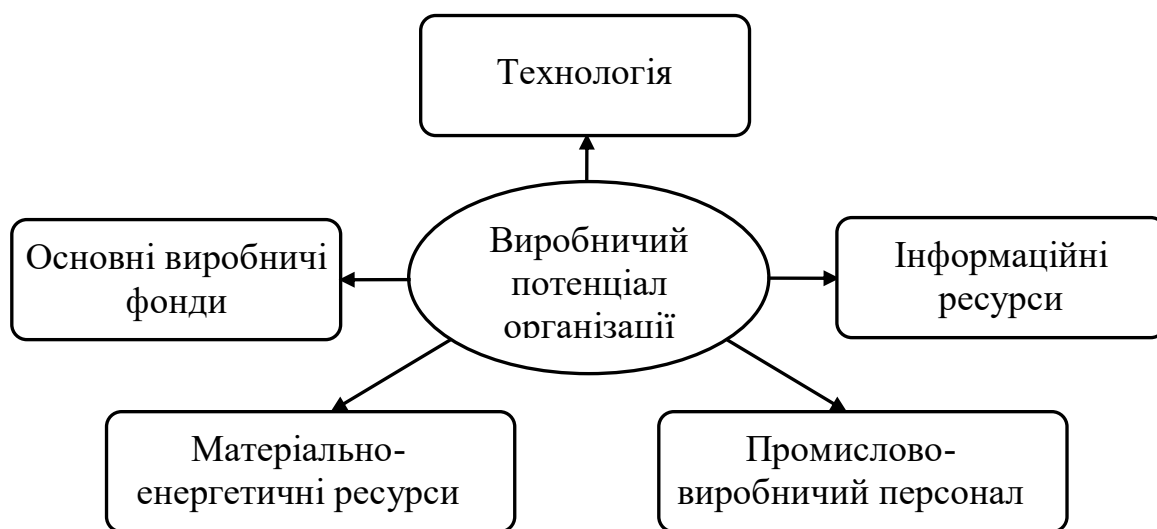

Рисунок 1.1. – Складові виробничого потенціалу підприємства.

Основна складність у визначенні обсягу потенціалу виробництва підприємства полягають у тому, що всі його елементи повинні працювати і оцінюватися цілісно одночасно, таким чином, закономірності розвитку потенціалу можуть бути розкриті не як окремо узяті закономірності розвитку його складових, а тільки як їх поєднання. Тому марно намагатися визначити роль кожного елемента виробництва окремо. Застосування спеціальних методів математичної статистики може дати лише спотворені результати.

Звідси найбільш об'єктивним способом дослідження складу потужностей промислових підприємств як складної системи є системний підхід.

Таким чином, виробничий потенціал підприємства є системою, що складається з декількох елементів, які виконують різноманітні функції у процесі випуску продукції. Тому йому притаманні риси, що характеризують будь-яку систему.

- Перша з них – цілісність. Вона означає, що всі елементи потенціалу направлені на досягнення цілей, що стоять перед підприємством.

- Другою характеристикою є складність виробничого потенціалу. Вона проявляється насамперед у наявності декількох складових елементів, кожен з яких являє собою сукупність окремих частин виробничого потенціалу. Іншою ознакою складності є те, що зміни в будь-якому одному елементі продуктивного потенціалу призводять до змін в інших.

- У якості третьої характерної особливості виробничого потенціалу слід відмітити взаємозамінність, альтернативність його елементів. Наприклад, збільшення маси основних фондів при одночасному підвищенні рівня їх автоматизації суттєво зменшує такий елемент виробничого потенціалу, як робоча сила.

- Четвертою характеристикою виробничого потенціалу є взаємодія та взаємозв'язок його елементів. Взаємодія між елементами виробничого потенціалу в процесі виробництва продукції досягається встановленням зв'язків між ними, які забезпечують їх сумісне узгоджене функціонування, у результаті якого створюються нові якості.

- П'ятою характерною ознакою виробничого потенціалу є можливість використання ним досягнень науково-технічного прогресу.

- Шоста характерна особливість виробничого потенціалу – його гнучкість. Вона свідчить про можливість переорієнтації виробничої системи на випуск нової продукції, використання інших видів матеріалів тощо.

- Останньою характеристикою потенціалу є його потужність. Вона являє собою кількісну оцінку виробничої спроможності потенціалу підприємства.

Усі характерні ознаки потенціалу виробництва можна класифікувати за низкою ознак: внутрішніми якостями та характеристиками структури; якісні характеристики; соціально-економічні характеристики.

1.2. Оцінка виробничого потенціалу підприємства

Виробничий потенціал – це складна і багатогранна економічна категорія, управління якою пов'язане з якісною і кількісною оцінкою. При кількісному вимірі потенціалу виникають певні проблеми. Сьогодні економічна теорія і практика не пропонують єдиного інтегрального показника : існують різні методологічні підходи до його оцінки. Але всі вони мають певні недоліки і не є оптимальними для використання в тих специфічних умовах, що склалися в Україні.

Для оцінки розміру виробничого потенціалу підприємства в першу чергу необхідно відповісти на наступні питання: чи є виробничий потенціал простою сумою ресурсів; яким чином окремі ресурси включаються у сукупний ресурс?

Ресурсний підхід стверджує, що потенціал підприємства являє собою сукупність виробничих ресурсів цільового призначення, і представляє методику його оцінки як суму фізичних значень складових елементів. У даному випадку оцінка потенціалу пов'язана з вибором одиниць виміру величини його елементів. У разі оцінки елементів потенціалу у відповідних натуральних показниках велику проблему складає облік якісних змін. Як правило, вимірювання виробничого потенціалу у натуральних одиницях зазвичай ґрунтується на використанні якоїсь однієї його властивості. Але використання натуральних показників є досить проблематичним при оцінці таких складних елементів виробничого потенціалу як трудові ресурси, технологія, інформація. Елементи потенціалу значно відрізняються один від другого не тільки за змістом, але й за формою. У зв'язку з цим, різноманітними є і натуральні одиниці, що їх характеризують.

Тому ряд дослідників вважає, що доцільніше визначати значення елементів потенціалу за допомогою будь-якого одного показника – еквівалента.

В основі однієї з методик лежить визначення потенціалу за вартістю відтворених ресурсів. У даному випадку виробничі фонди враховуються за їх відтвореною вартістю, а трудові – за оцінкою у відповідності з якою одиниця даного виду ресурсів замінюється відповідною кількістю виробничих фондів.

За іншою методикою фізичний обсяг виробничих ресурсів, навпаки, рекомендується оцінювати потенціал у чисельності промислово-виробничого персоналу за формулою:

$$W_o = L \cdot K_L + \Pi \cdot \beta \cdot F \cdot K_w, \quad (1.1)$$

де W_o – сукупна споживана вартість виробничих ресурсів;

L – чисельність промислово-виробничого персоналу;

K_L – коефіцієнт оцінки складу та якості трудових ресурсів;

Π – коефіцієнт заміщення (еквівалентності) основних виробничих фондів чисельністю ПВП;

β – питома вага активної частини ОВФ;

F – вартість основних виробничих фондів;

K_w – коефіцієнт оцінки складу та якості ОВФ.

Оскільки елементи виробничого потенціалу підприємства завжди “працюють” разом, тому можливе як їх сумісне вимірювання так і окреме. Сумісна оцінка елементів дозволяє визначити величину потенціалу. Однак даний метод не дає уявлення про розміри окремих елементів потенціалу і тим самим позбавляє можливості підвищення ефективності формування та використання виробничого потенціалу за рахунок маневрування його структурою. Оцінка окремих елементів потенціалу не має таких недоліків, але в даному випадку неможливо точно врахувати вплив кожного з елементів на загальну ефективність використання потенціалу.

Найбільш універсальним та уніфікованим, як показує практики, методом оцінки потенціалу є метод, що оснований на використанні ціни або вартості окремих елементів потенціалу. Співставлення показників потенціалу у грошовій оцінці у часі та просторі дозволяє виявити динаміку та структуру виробничого потенціалу підприємства, розбіжності та тенденції його диференціації, а також ефективність використання виробничого потенціалу. У даному випадку сума вартостей елементів буде характеризувати величину всього виробничого потенціалу.

Існує багато методик оцінки виробничого потенціалу з урахуванням вартості його складових елементів.

На даний момент найбільш прийнятним, видається застосування вартісної оцінки всіх ресурсів, що складають виробничий потенціал, з наступним сумуванням їх абсолютних розмірів. Цей підхід найбільш реально відбиває величину виробничого потенціалу підприємства, оскільки при зведенні різнорідних складових до єдиного інтегрального показника вага кожної складової адекватно врахована, чого неможливо досягти застосовуючи трудовитратний підхід (відсутня можливість розглянути якісно визначені споживчі вартості і тому з категорії, що пов'язана з конкретною працею, виробничий потенціал переходить в категорію, що визначається абстрактною працею) і відносні показники (дається змога обрахувати загальний виробничий потенціал, без визначення ваги кожної складової).

Система показників оцінки використання виробничого потенціалу наведена у табл.1.1.

Таблиця 1.1 – Система показників оцінки виробничого потенціалу підприємства.

Складова ВП	Загальні показники	Спеціальні показники
ОВФ	• Середньорічна вартість ОВФ; • Коефіцієнт зносу ОВФ; • Коефіцієнти: вибуття, оновлення та приросту ОВФ;	• Фондоозброєність; • Коефіцієнт придатності ОВФ; • Фондовіддача; • Рентабельність ОВФ; • Фондомісткість;
Персонал підприємства	• Середньооблікова чисельність ПВ персоналу; • Коефіцієнт плинності кадрів;	• Фондоозброєність; • Продуктивність праці; • Фондовий аналог живої праці;
Матеріально-енергетичні ресурси	• Річний обсяг матеріально-енергетичних ресурсів, що використовуються; • Коефіцієнт матеріалоємності продукції;	• Рентабельність використання матеріально-енергетичних ресурсів; • Коефіцієнт вилучення продукції з вихідних ресурсів.

Оцінка складових виробничого потенціалу відбуватиметься наступним чином:

- а) Обчислення потенціалу основних виробничих фондів;
- б) Обчислення кадрового потенціалу;
- в) Обчислення матеріально-ресурсного потенціалу.

Вказана послідовність кроків забезпечує об'єктивний розгляд всіх складових виробничого потенціалу.

Потенціал основних виробничих фондів підприємства визначається за формулою:

$$\Phi\Pi = \Phi_{сер} \cdot E_n, \quad (1.2)$$

де $\Phi_{сер}$ – середньорічна вартість ОВФ;

E_n – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень.

При визначенні кадрового потенціалу користуються вище викладеним вартісним підходом, оскільки саме він дозволяє вірно трактувати сутність оцінки кадрового потенціалу. У відповідності до нього, оцінка одиниці живої праці одного середньооблікового робітника здійснюється за допомогою визначення її *фондового аналогу* (в грошовому вимірі). Цей показник розраховується за формулою:

$$A = B \cdot \frac{\Delta\Phi B}{\Delta B}, \quad (1.3)$$

де B – продуктивність праці;

$\Delta\Phi B$, ΔB – приріст, відповідно, фондоозброєності і продуктивності праці.

Цей показник дозволяє контролювати зростання продуктивності праці працівників за рахунок збільшення фондоозброєності праці.

Далі визначається кадровий потенціал за формулою:

$$K\Pi = A \cdot \mathcal{U} \cdot H_T, \quad (1.4)$$

де A – фондовий аналог живої праці (в грошовому вимірі);

$\mathcal{U}$ – середньооблікова чисельність працівників;

H_T – коефіцієнт реалізації кадрового потенціалу, що приймається на рівні нормативу ефективності капітальних вкладень.

Далі можна визначити потенціал оборотних фондів за формулою:

$$OF = M \cdot K_m, \quad (1.5)$$

де M – річний обсяг матеріалів;

K_m – коефіцієнт витягу продукції з ресурсної маси, який визначається відношенням вартості матеріальних ресурсів, використаних на виробництво продукції, до загальної вартості матеріальних ресурсів, спожитих підприємством.

Потенціал нематеріальних активів визначається за формулою:

$$НП = \sum_{i=1}^n H_e \cdot E_n, \quad (1.6)$$

де H_e – експертна оцінка вартості нематеріальних активів та вартість землі, яка вираховується згідно з методикою, прийнятою на державному рівні.

Розглянувши і проаналізувавши складові виробничого потенціалу можна визначити його обсяг. Як і було вказано раніше, визначення обсягу виробничого потенціалу відбуватиметься шляхом сумування абсолютних величин кількісних складових. Отже, обсяг виробничий потенціалу становитиме:

$$ВП = РП + ІП = ФП + OF + НП + ТП + ІП, \quad (1.7)$$

де $РП$ – ресурсний потенціал;

$ІП$ – інноваційний потенціал.

Визначення величини виробничого потенціалу підприємства відкриває широкі можливості для аналізу його використання, дозволяє запропонувати новий підхід до побудови нового інтегрального показника економічної ефективності виробництва.

Основою для прийняття будь-якого рішення має бути певний критерій оцінки отриманих результатів, який об'єктивно відображає реальний стан

досліджуваної проблеми. В даному випадку, при оцінці виробничого потенціалу, таким критерієм виступає коефіцієнт реалізації виробничого потенціалу підприємства, який рахується за формулою:

$$K_p = \frac{B_n}{ВП}, \quad (1.8)$$

де K_p – коефіцієнт реалізації виробничого потенціалу;

B_n – вартість виробленої продукції;

$ВП$ – виробничий потенціал підприємства.

Потенціал підприємства в умовах ринку – це значно ширше поняття, ніж розуміється багатьма вітчизняними фахівцями. Він являє собою систему виробничих і управлінських ресурсів підприємства, яка визначає матеріально-технічну можливість створення продукції.

Для комплексної оцінки виробничого потенціалу доцільно реалізувати підхід, що розкриває її триєдину сутність.

- як результат кількісного виміру, тобто застосування частинних і узагальнюючих показників;
- як процес організації оцінки, аналізу результатів і виявлення внутрішніх закономірностей, що формують зміст об'єкта;
- як база для прийняття управлінських рішень по його перетворенню.

Основні принципи такої оцінки: системний підхід, поєднання кількісного виміру й якісної оцінки, ресурсного й управлінського підходів, оцінки стану та можливостей відновлення і розвитку потенціалу.

1.3. Ефективність використання виробничих ресурсів

Велика роль потенціалу виробництва у забезпеченні прибутковості діяльності та конкурентоспроможності підприємства виражає необхідність контролю процесу його використання, що, у свою чергу, потребує аналізу ефективності завантаження потенціалу.

Оскільки виробничий потенціал підприємства є складною системою, він чітко характеризує рівень ефективності його використання не одним показником, а сукупністю показників. Незважаючи на умовність, показники завантаженості елементів потенціалу виробництва займають найважливіше місце та складають відповідний прогностичний фон розвитку всього потенціалу. Методичною складовою їх визначення є співвідношення результатів з масою ресурсу, що використаний з метою їх досягнення.

Найбільш поширеним показником рівня використання першого елементу виробничого потенціалу, основних фондів, виступає фондівіддача, яка визначається за формулою:

$$\Phi_6 = \frac{B}{\Phi\P}, \quad (1.9)$$

де B – кінцевий результат функціонування виробничого потенціалу, як правило, вартість валової продукції;

$\Phi\P$ – вартість фондового потенціалу.

Фондівіддачі відводиться роль інтегрального показника, який акумулює у відповідній ступені не тільки завантаженість основних фондів, але й використання інших складових потенціалу виробництва. Поряд з фондівіддачею використовуються також показники використання активної частини основних виробничих фондів, машин та обладнання. Дані показники розглядають використання активної частини основних виробничих фондів як за часом (екстенсивне використання), так і за продуктивністю (інтенсивне використання). У якості показників екстенсивного завантаження можуть бути використані питома вага фактично працюючого обладнання у складі усього обладнання, яким володіє підприємство, або встановленого обладнання, коефіцієнт змінності роботи тощо.

Коефіцієнт змінності машинного парку розраховується як відношення фактично відпрацьованих машино-змін до загальної кількості машин.

Показник виробництва продукції на одиницю використовуваних основних фондів, однак, недостатній для повної характеристики використання

засобів праці, вартість яких у виробничому процесу переноситься на частинами, але які беруть участь у процесу виробництва з усією їх фізичною масою. Тому іноді використовують додатковий показник, який визначається за формулою:

$$O_{\text{вф}} = \frac{B}{A_p}, \quad (1.10)$$

де A_p – амортизаційні відрахування.

У якості часткового показника, що характеризує ефективність модернізації та поліпшення ОВФ, можна використовувати наступний показник, який визначається за формулою:

$$O_{\text{мф}} = \frac{\Delta B}{B_m}, \quad (1.11)$$

де ΔB – приріст виробництва продукції за період у якому було здійснено модернізацію;

B_m – витрати на модернізацію основних фондів.

Основний показник ефективності використання трудового потенціалу підприємства це продуктивність праці. Підвищення продуктивності праці - це збільшення кількості виробленої продукції за одиницю часу, або зменшення витрат робочого часу на одиницю виробленої продукції.

За умови аналітичного розрахунку рівня продуктивності праці і резерву її росту використовується формула:

$$\Pi_n = \frac{F_p}{T_\partial}, \quad (1.12)$$

де F_p – фонд робочого часу робітника;

T_∂ – трудомісткість одиниці продукції.

Продуктивність праці визначається також, як виробіток продукції, яка приходить на одного робітника, за формулою:

$$\Pi_n = \frac{B}{P_{cn}}, \quad (1.13)$$

де P_{cp} – середньоспискова чисельність ПВП.

У продуктивності праці проявляється дія різноманітних технічних, організаційних та економічних факторів на використання у вартісній формі робочої сили. Таким чином, вона у відповідній мірі є комплексним показником, який відображає сумарний вплив усіх інших елементів виробничого потенціалу на рівень і ефективність використання трудового потенціалу.

При оцінці ефективності використання трудового потенціалу доцільно також використовувати часткові показники. До них, наприклад, відноситься коефіцієнт змінності робочої сили, який визначається за формулою:

$$K_{cp} = \frac{F_{\delta}}{D_n}, \quad (1.14)$$

де F_{δ} – кількість людини-днів, фактично відпрацьованих робітниками у даному періоді;

D_n – кількість людино-днів, відпрацьованих у найбільш напружену зміну.

У якості другого часткового показника можливе використання показника віддачі заробітної плати:

$$B_{zn} = \frac{B}{\Phi_{zn} + \Phi_{mn}}, \quad (1.15)$$

де Φ_{zn} – фонд заробітної плати ПВП;

Φ_{mn} – фонд матеріального заохочення.

Енерговіддача це основний показник ефективності споживання енергетичних ресурсів:

$$B_e = \frac{B}{C_{ep}}, \quad (1.16)$$

де C_{ep} – вартість енергетичних ресурсів, витрачених на виробництво продукції.

Іноді визначається показник енергомісткості, який є зворотним енерговіддачі.

Показник, який характеризує використання технології, називається ефективністю технології виробництва. Він визначається як співвідношення між кінцевим результатом функціонування потенціалу та вартістю його технологічної складової і показує результат, отриманий на 1 грн. інвестицій в розвиток технології виробництва. Показник технологічного оснащення це зворотна величина ефективності технології, що характеризує витрати на розвиток технології, які потрібні для виробництва одиниці продукції.

У якості часткового показника можливе використання показника питомої ваги продукції, що виготовлена з використанням прогресивних технологій:

$$T_n = \frac{B_n}{B}, \quad (1.17)$$

де B_n – обсяг продукції, що виготовлена за прогресивною технологією;

B – загальний обсяг виготовленої продукції.

Ефективність використання інформаційних ресурсів можливо оцінити за наступними показниками. Перший з них – показник віддачі інформаційних ресурсів, який визначається відношенням кінцевого результату виготовлення продукції до вартості використаних інформаційних ресурсів.

Другий показник – ефективність інформаційних ресурсів. Він показує, наскільки їх використання дозволяє зменшити витрати виробництва:

$$E_i = \frac{E_{\phi i}}{C_n}, \quad (1.18)$$

де $E_{\phi i}$ – економічний ефект, отриманий підприємством від використання інформаційних ресурсів;

C_n – собівартість виробництва.

З метою більш об'єктивної оцінки ефективності інформаційних ресурсів доцільно розраховувати за повний строк їх використання.

Розглянуті окремі показники оцінки ефективності використання елементів виробничого потенціалу підприємства дозволяють вирішувати відповідні задачі. Однак для здійснення господарської діяльності одночасно використовуються предмети праці, енергетичні та інформаційні ресурси, жива

праця, різноманітні методи організації праці та виробництва. Вони взаємопов'язані між собою, але часто здійснюють різнонаправлений вплив на результативність діяльності підприємства. Тому необхідна оцінка ефективності сукупності виробничих ресурсів.

Оцінка ефективності використання потенціалу виробництва дозволяє також управляти процесами його формування. Рівень ефективності використання виробничого потенціалу в цілому також може характеризувати кінцевий результат його функціонування. В даному випадку інтегральний показник віддачі потенціалу виробництва господарюючого суб'єкту можна визначити за формулою:

$$K_{en} = \frac{B}{ВП}, \quad (1.19)$$

де $ВП$ – величина виробничого потенціалу підприємства.

1.4. Управління виробничим персоналом підприємства

Проблема управління ефективним функціонуванням виробничого потенціалу підприємства постала порівняно недавно, разом зі зміною укладу економіки нашої держави - переходом від планової до ринкової. Поряд з цим виникла інша проблема, а саме забезпечення ефективного функціонування виробничого потенціалу підприємства, як об'єкту управління. Слід звернути увагу на те, що друга проблема є наслідком першої, тому вдале функціонування виробничого потенціалу підприємства, як об'єкту управління дасть змогу чітко встановити цілі управління, а також створить передумови для визначення та характеристики зв'язків виробничого потенціалу підприємства із зовнішнім середовищем.

Розвиток об'єкту - це якісна чи кількісна зміна в позитивному напрямі стану об'єкту або його властивостей. Отже, виходячи з цього твердження, можна сказати, що розвиток виробничого потенціалу підприємства являє собою якісну зміну в позитивному напрямі стану виробничої підсистеми, що викликана кількісними або якісними змінами її складових. Слід зазначити, що зміна станів складових виробничого потенціалу має відбуватися пропорційно.

Забезпечення ефективного функціонування виробничого потенціалу підприємства - об'єктивна, викликана часом необхідність, оскільки, саме завдяки розвитку досягається відповідність можливостей виробничої підсистеми корпорації вимогам динамічного середовища функціонування корпорації.

Для оптимізації процесу управління ефективним функціонуванням виробничого потенціалу слід сформулювати систему управління процесом. Система управління функціонуванням виробничого потенціалу складається з таких складових:

- виробнича підсистема - об'єкт управління;
- менеджер-девелопер - суб'єкт управління;

Процес управління функціонуванням виробничого потенціалу являє собою наступний перелік стадій:

- цілевстановлення;
- організація досягнення цілей;
- контроль процесу досягнення.

По-перше, встановлюються цілі управління функціонуванням виробничого потенціалу, інакше кажучи, визначається бажаний результат, якого маємо досягти. До цілей управління розвитком виробничого потенціалу підприємства можна віднести:

- забезпечення відповідності рівня виробничого потенціалу підприємства вимогам ринку;
- максимальне використання ресурсів підприємства шляхом оптимального їх поєднання.

По-друге, слід здійснити організацію процесу досягнення цілей. Дієвим засобом для цього є повне і послідовне застосування системного підходу до управління розвитком виробничого потенціалу. Його сутність полягає у всебічній оцінці та аналізі ресурсів, джерел їх відтворення, а також зв'язків і співвідношень між ними. Для цього, перш за все, слід структурувати процес розвитку виробничого потенціалу. Найбільш прийнятною можна вважати таку послідовність дій:

- виділення виробничої підсистеми підприємства та визначення її зв'язків із внутрішнім середовищем;
- деталізація виробничої підсистеми та визначення внутрішніх зв'язків і співвідношень;
- дослідження складових, визначення дійсного стану виробничої підсистеми;
- встановлення об'єктів впливу - розбіжностей між бажаним і дійсним рівнем певної складової;

На основі отриманих результатів приймається рішення про здійснення впливу на той чи інший елемент виробничої підсистеми підприємства.

По-третє, слід встановити порядок контролю, його період та межі. Для систематизації даних, що отримані внаслідок проведення контролюючих дій розробляються відповідні форми звітності, затверджуються графіки їх подання. На основі співставлення таких документів можна простежити за ходом розвитку виробничого потенціалу.

Дотримання такої послідовності дій дає змогу менеджеру визначитись зі шляхом здійснення процесу розвитку виробничого потенціалу підприємства, оскільки як відомо є два шляхи - еволюційний і революційний. Еволюційний шлях передбачає інтеграційність розвитку, тобто елементи виробничого потенціалу зазнають поступової зміни.

Революційний шлях розвитку передбачає одномоментний чи короткостроковий вплив на складові виробничої підсистеми.

Наслідком в обох випадках є якісна зміна стану виробничого потенціалу підприємства.

Кожен зі шляхів має як позитивні, так і негативні риси. Порівняння еволюційного і революційного шляхів розвитку виробничого потенціалу наведено в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 – Порівняння шляхів розвитку виробничого потенціалу підприємства.

Риси	Еволюційний	Револьюційний
Витрати на розвиток	Відносно низькі	Відносно високі
Тривалість процесів змін	Довга	Коротка
Передбачуваність результатів	Висока	Низька
Простота застосування	Висока	Низька
Очікуваний ефект	Стабільно зростаючий виробничий потенціал	Швидке досягнення визначеного рівня виробничого потенціалу

Не слід забувати, що одним із визначальних факторів вибору шляху розвитку виробничого потенціалу є співвідношення між пріоритетами підприємства (гроші - час).

На даний момент, більш прийнятним шляхом для розвитку виробничого потенціалу більшості українських підприємств є застосування еволюційного шляху, оскільки при визначенні пріоритетів переважна більшість підприємств на перше місце поставить вартість проекту, а вже потім тривалість процесу розвитку власного виробничого потенціалу.

Визначившись із цілями та шляхом розвитку, постає проблема обрання стратегії розвитку виробничого потенціалу підприємства. Найбільш прийнятною є об'єднана стратегія, що сполучає в собі гуманістичну (орієнтовану на персонал) і ресурсноорієнтовану стратегії розвитку. Основою концепції цієї стратегії є відповідність між ресурсами виробництва (насамперед обладнанням та устаткуванням), рівнем технології і професійними навичками працівника. Тобто паралельно зі зміною чи модернізацією обладнання робітник має підвищувати власний кваліфікаційний рівень. Виконання цієї передумови забезпечує досягнення максимального використання ресурсів підприємства.

Ще однією проблемою управління виробничим потенціалом є створення обґрунтованого алгоритму кількісного вимірювання виробничого потенціалу, що забезпечить можливість виявлення резервів зростання виробництва за рахунок інтенсивних факторів, дасть змогу підприємству скласти напружені плани і оцінювати досягнуті результати, залежно від економічних можливостей, оскільки, основна мета визначення виробничого потенціалу

підприємства полягає у оцінці можливої віддачі від вкладених капіталів. А хибне уявлення про виробничий потенціал підприємства неодмінно призводить до формування хибних цілей, дезорганізації виробництва, а подекуди і до банкрутства. Тому керівництво має володіти інструментарієм реальної оцінки виробничого потенціалу підприємства.

Оцінка виробничого потенціалу має враховувати будь-які фактори, і чим більший об'єкт оцінки, тим більш чітко і точно слід визначити його потенціал, для того, щоб менеджер мав змогу приймати рішення про використання цього виробничого потенціалу. Такий підхід до оцінки виробничого потенціалу враховує особливості ринкової економіки. Тому, особливо актуальним і важливим в даних умовах є врахування всіх факторів, що формують і визначають виробничий потенціал та дозволяють виробити стратегію використання виробничого потенціалу з позиції менеджера.

Під факторами розуміють ті рушійні сили та інструменти впливу, які формують виробничий потенціал підприємства. Фактори - достатньо складний об'єкт вивчення, що характеризується різними особливостями. Залежно від цих особливостей вони по-різному мають враховуватися при розробці стратегії управління виробничим потенціалом. Складність факторів як явища потребує їх класифікації за суттєвими для них рисами. Класифікація дозволяє систематизувати всю множину факторів, виходячи з особливостей їх впливу на виробничий потенціал підприємства, а також визначити фактори, що впливають на встановлення рівня та динаміку показників виробничого потенціалу.

Наступним кроком є виявлення факторів, що діють в даний момент часу, визначення способів і методів впливу через них на виробничий потенціал підприємства, з метою більш повного його використання. При цьому, виходячи з класифікації результатів, можна виділити найбільш істотні на даний момент фактори та, відпрацювавши їх ресурсне забезпечення, приділити їх розгляду більше уваги.

Основні фактори, що безпосередньо чи опосередковано впливають на рівень виробничого потенціалу наведені у табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Фактори, які впливають на рівень виробничого потенціалу

Зовнішні фактори		Внутрішні фактори	
Політично-правові	- міжнародні відносини трудове законодавство; - податкова політика - політика приватизації/ дерегулювання; - законодавство про охорону зовнішнього середовища; - державний/суспільний контроль над витратами; - політична стабільність директиви зовнішніх організацій.	Стосовно основних виробничих фондів	- склад, динаміка, структура, технічний стан основних фондів - стан основних виробничих фондів підприємства; - фізичний і моральний знос основних засобів; - темпи та способи оновлення основних фондів; - ефективність використання основних фондів.
Економічні	- відсоткові ставки та рівень інфляції - цикл ділової активності - економічна ситуація в країні - перспективи економічного росту - рівень безробіття - чистий дохід після сплати податків - конкуренція, альтернативні постачальники - посередницька інфраструктура - утримання із заробітної плати - довіра споживачів - інтереси груп впливу бар'єри на вході/виході в галузь	стосовно персоналу	- кількісний та якісний склад персоналу компанії; - забезпеченість робочою силою - кваліфікаційний склад працівників - продуктивність праці - організація праці та трудова дисципліна - плинність кадрів
соціально-культурні	- демографічні зміни - розвиток системи цінностей суспільства - зміни в способі життя наприклад, зміни відношення до роботи) - зміни смаків і переваг споживачів (наприклад, відношення до питань охорони навколишнього середовища) рівні освіти;	на технологію	- технологічна оснащеність виробничого процесу; - капіталоемкість виробництва - рівень фінансування НДДКР - творчий, динамічний, підприємницький менеджмент
технологічні	- нові відкриття - рівень державного і галузевого фінансування досліджень і розробок - нові виробничі технології - технологічні прориви в інших країнах - рівень розповсюдження технології - створення нових ринків - альтернативні способи надання послуги	на матеріально-енергетичні ресурси	- матеріальну та енергетичну забезпеченість виробництва; - ефективність використання матеріальних ресурсів - матеріаломісткість, матеріаловіддача - наявність складських запасів
		на інформацію	- орієнтація стратегічного розвитку підприємства - наявність навичок у галузі менеджменту

Більш детальна обробка вказаних факторів дасть змогу визначити підприємству пріоритетні напрямки уваги керівництва для вироблення конкретних кроків по реалізації власного виробничого потенціалу.

Управління виробничим потенціалом охоплює також вибір показників його оцінки. Для виконання цієї задачі використовують системний підхід до визначення і оцінки виробничого потенціалу.

Його сутність полягає у застосуванні для визначення обсягу виробничого потенціалу “прямих” показників, що характеризують ресурсні складові виробничого потенціалу (наприклад, кількість промислово-технічного персоналу, виробнича потужність основних виробничих фондів тощо), і “зв’язкових” показників (фондовіддача, фондоозброєність персоналу, рівень гнучкості виробництва тощо), що пов’язують між собою ресурсні складові виробництва. Кожен з “прямих” і “зв’язкових” показників підприємства має розглядатися як окремо, для отримання вихідної інформації, так і в комплексі з іншими, на предмет відповідності один одному.

Їх комплексна інтерпретація і аналіз в процесі виготовлення продукції реалізується в позитивному інтегральному впливі на результативність процесу виробництва.

Щоб об’єктивно визначити напрямок і темпи зростання ефективного виробництва, науково обґрунтованого планування, збалансованості ресурсів та інших цілей, необхідно звести різноманітні і не порівнювані між собою ресурси в єдиний інтегральний показник виробничого потенціалу.

Для того, щоб створити цілісний виробничий потенціал, адаптований до ринкового середовища, необхідно мати не тільки оцінку його стану, але й оцінку резервів збереження і подальшого розвитку. Для визначення існуючих можливостей розвитку потенціалу вітчизняних підприємств доцільно застосовувати нову систему показників, частини з яких використовується у ринковій економіці.

Основним показником є результативність. Вона, як комплексна характеристика, показує відповідність системи її завданням, інтегральну якість її функціонування, її успішність.

Результативність відбиває як сукупний результат функціонування системи, так і накопичений нею потенціал подальшого розвитку.

Кількісна оцінка результативності потенціалу підприємства здійснюється через показники продуктивності, ефективності і рентабельності. На показники продуктивності, ефективності, рентабельності у ринковій економіці звертається увага як економістів, так і менеджерів.

Процес кількісної оцінки можливостей відновлення виробничого потенціалу підприємства в цілому складається з трьох етапів, кожний з яких має свою структуру.

На першому етапі визначається рентабельність власного капіталу підприємства ($P_{вк}$) в динаміці за певний період за формулою:

$$P_{вк} = \frac{\Pi_p}{BK}, \quad (1.20)$$

де Π_p – прибуток підприємства;

BK – власний капітал.

Здійснюється зіставлення показників поточного і базисного періодів, а також аналіз динаміки. Приймається рішення щодо подальшої оцінки. Практично, якщо власний капітал має високу рентабельність, що характеризується тенденцією зростання, це ознака того, що виробничий потенціал адаптивний до ринкового середовища і тоді немає потреби докладно його аналізувати. Слід зазначити, що іноді для досягнення певної мети керівництво підприємства може приймати рішення про скорочення або розширення власного капіталу, це може тимчасово знизити прибуток. Проте у подальшому тенденція збільшення прибутку повинна відновитися. Таким чином, необхідною є підтримка характеристик на такому рівні, коли рентабельність власного капіталу відповідає поставленій меті. Якщо мета не

досягається, необхідно зробити більш глибоку оцінку, виявити резерви і реалізувати заходи, що дозволять оживити тенденцію росту рентабельності.

При подальшому аналізі головну увагу приділяють ресурсно-управлінському підходу щодо оцінки виробничого потенціалу, який припускає оцінювання за двома напрямками: визначення можливостей виробничих ресурсів і ресурсів управління.

На другому етапі оцінюються ресурсні резерви збереження і розвитку виробничого потенціалу. З цією метою розраховується:

- продуктивність кожного ресурсу:

$$\Pi = \frac{B\Pi}{P_{ec}}. \quad (1.21)$$

де $B\Pi$ – випуск продукції;

P_{ec} – виробничий ресурс.

- ефективність сукупності ресурсів:

$$E = \frac{B\Pi}{\sum P_{ec}}, \quad (1.22)$$

де $\sum P_{ec}$ – сукупність виробничих ресурсів.

- рентабельність виробничих ресурсів:

$$P_{pec} = \frac{\Pi_p}{\sum P_{ec}}, \quad (1.23)$$

Рентабельність виробничих ресурсів відображає здатність виробничих ресурсів створювати таку продукцію, яка стає товаром на ринку і приносить прибуток.

Якщо намітилася тенденція до погіршення показників, приймається рішення про подальший аналіз виробничих ресурсів і передусім тих, продуктивність яких знизилася. З цією метою створюється система частинних показників, що характеризують стан і ефективність використання основних фондів, трудових ресурсів, оборотних засобів. Для отримання узагальнюючих показників застосовуються економіко-математичні методи.

На третьому етапі визначаються резерви управління з формування потенціалу підприємства, адаптивного до ринкового середовища. Для цього складається мультиплікативна модель та визначаються відповідні показники:

$$\frac{\Pi_p}{BK} = \frac{\Pi_p}{BP} \cdot \frac{BP}{BP} \cdot \frac{BP}{BP} \cdot \frac{BP}{BK}, \quad (1.24)$$

де B_p - виручка від реалізації продукції.

У моделі, що наведена, тенденція кожного співвідношення відображає ефективність функціонування певного підрозділу підприємства.

Так, співвідношення 1 безпосередньо показує успішність діяльності маркетингових служб, пов'язаної насамперед з аналізом ринку, пошуком платоспроможних замовників і рекламною роботою тощо. Співвідношення 2 характеризує ефективність спільних дій виробничих підрозділів і маркетингових служб. Виробничі підрозділи повинні забезпечувати такий рівень якості та конкурентоспроможності продукції, який дозволить маркетинговій службі зробити її товаром на ринку з найменшими витратами. Співвідношення 3 свідчить про роботу виробничих підрозділів і служб матеріально-технічного постачання із забезпечення виконання плану виробництва.

При позитивному розвитку потенціалу підприємства забезпечується збільшення наведених коефіцієнтів і дотримується таке співвідношення темпів росту:

$$T_{\Pi p} \geq T_{Bp} \geq T_{BP} \geq T_{BK}. \quad (1.25)$$

Отримані результати дозволяють прийняти конкретні управлінські рішення щодо подальшого розвитку виробничого потенціалу.

2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ РЕСУРСІВ ПАТ «КІРОВОГРАДСЬКЕ АТП 13555»

2.1. Організаційно – економічна характеристика підприємства

Публічне акціонерне товариство «Кіровоградське автотранспортне підприємство 13555» здійснює діяльність на підставі та у повній відповідності до Конституції України, Цивільного та Господарського кодексу України, Законів України «Про акціонерні товариства», «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про національну депозитну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» та інших законодавчих актів, які діють на території України.

Найменування товариства:

- повне – Публічне акціонерне товариство «Кіровоградське автотранспортне підприємство 13555».

- скорочене – ПАТ «Кіровоградське АТП 13555», ПАТ АТП 13555.

Місцезнаходження – Україна, 25014, м. Кіровоград, вул. Аерофлотська, буд.13.

Товариство здійснює свою діяльність з метою організації та провадження систематичної господарської діяльності для отримання прибутку, отримання економічного зиску акціонерами, задоволення потреб населення в його послугах (роботах, товарах); реалізація на основі отриманого доходу інтересів Товариства, а також економічних і соціальних інтересів трудового колективу.

Метою діяльності Товариства є:

- одержання прибутку;
- ефективне використання власних та залучених коштів;
- задоволення потреб населення в його послугах (роботах, товарах);
- реалізація на основі отриманого доходу інтересів Товариства, а також економічних та соціальних інтересів трудового колективу;

- забезпечення споживчого ринку широким асортиментом продукції власного виробництва;

- забезпечення, на основі отриманого прибутку, інтересів акціонерного Товариства.

Предметом діяльності Товариства є

- діяльність вантажного автомобільного транспорту;
- оренда автомобілів;
- роздрібна торгівля автомобільними деталями та приладдям;
- технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів;
- інші види оптової торгівлі;
- ремонт і технічне обслуговування інших транспортних засобів;
- ремонт та тохнологічне обслуговування електродвигунів, генераторів і трансформаторів;
- інші види діяльності не заборонені чинним законодавством.

Товариство є юридичною особою з дня його реєстрації. Майно Товариства становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства. Сайно Товариства належить йому на правах власності.

Джерелом формування фінансових ресурсів Товариства є прибуток, одержаний від фінансово-господарської діяльності, кошти, одержані від розміщення та реалізації цінних паперів та інше.

Товариство є власником:

- майна та грошових коштів, переданих йому засновниками (акціонерами) у власність;
- майна та грошових коштів, акумульованих за рахунок випуску цінних паперів;
- продукції, виробленої Товариством в результаті господарської діяльності;
- одержаних доходів;
- капітальних вкладень;

- доходів від цінних паперів та банківських вкладів;
- іншого майна та нематеріальних активів, набутих на підставі не заборонених чинним законодавством України.

Основні показники, що характеризують результати діяльності підприємства наведені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1 - Основні показники діяльності АТП 13555

Показники	Од.вим.	2019 рік	2020 рік	2021 рік	% росту, зниження
Відпрацьовано машино-годин	маш.-годин	5871	6669	6279	106,9
Середньоспискова кількість автомашин	од.	12	10	8	66,7
Вартість наданих автомобільних послуг	тис.грн.	1543,5	1921,6	2605,3	168,8
Витрати за кошторисом	тис.грн.	1477,6	1845,7	2462,1	166,6
Прибуток	тис.грн.	65,9	75,9	143,2	217,3
Вартість основних фондів	тис.грн.	8765	8765	8765	-
Фондовіддача	грн.	0,18	0,22	0,27	150
Чисельність працівників	чол.	15	10	11	73,3
Продуктивність праці	тис.грн./чол	102,9	192,16	236,85	230,2

Як свідчать дані табл. 2.1. робота підприємства на протязі періоду 2019-2021р. була стабільною, тобто, у 2019, 2020 і 2021 рр. витрати на здійснення діяльності не перевищували доходи отримані від надання транспортних послуг. Позитивним слід вважати отримання прибутку підприємством і у порівнянні з 2019 роком прибуток збільшився на 217,3% .Збільшення прибутку відбулося за рахунок росту цін на надання транспортних послуг. Про підвищення ефективності використання виробничих ресурсів свідчить збільшення показників фондовіддачі та продуктивності праці – відповідно на 150% та 230,2%.

Враховуючи особливості діяльності підприємства, його підпорядкованість, можна зробити припущення, що технологія і інформація не є ресурсами, якими володіє підприємство. Ці ресурси є зовнішніми факторами по відношенню до підприємства. Тому об'єктами аналізу у дипломній роботі будуть перші три складові виробничого потенціалу: основні виробничі фонди, трудовий потенціал, оборотний потенціал.

2.2. Аналіз використання основних виробничих фондів підприємства

Від оснащеності підприємства основними засобами й ефективного їх використання, перед усім ефективного використання основних виробничих засобів, вирішальною мірою залежить обсяг виробництва товарів і послуг, а також міра використання виробничого потенціалу.

Засоби праці стають основними фондами з моменту зарахування їх на баланс підприємства, тобто з моменту введення їх у дію. Вступивши в сферу виробництва, вони багаторазово беруть участь у виробничому процесі протягом тривалого часу, продовжуючи зберігати свою натуральну форму. Вартість основних фондів переноситься на вартість продукції частинами, у міру їхнього поступового зносу.

До основних фондів автомобільних підприємств відносяться: споруди виробничого і допоміжного призначення, робочі машини і виробниче устаткування, рухомий склад, інструменти й інвентар тривалого користування.

Всі основні фонди автомобільного підприємства умовно поділяються на дві групи: основні фонди виробничого та основні фонди невиробничого призначення.

До основних фондів виробничого призначення належать фонди, які використовуються для підготовки та здійснення транспортного процесу. Вони орієнтовно повинні складати 94-98% загальної вартості основних фондів АТП. До фондів невиробничого призначення належать об'єкти соціальної інфраструктури.

Видова структура ОВФ залежить від технологічних особливостей виробництва, рівня технічної оснащеності, географічного розміщення підприємства тощо.

Основні фонди АТП 13555 включають: вантажні та легкові автомобілі, складське приміщення, гараж, майстерня, технологічне обладнання майстерні тощо.

Аналіз видової структури основних фондів АТП здійснюємо за даними таблиці 2.2, рис. 2.1.

Таблиця 2.2 - Видова структура основних фондів АТП 13555

Групи основних фондів	На 1.12.2019		На 1.12.2020		На 1.12.2021		Відхилення за період 2019-2021 р
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%	
Будівлі, споруди	3172,9	36,2	3348,2	38,2	3348,2	38,2	+175,3
Машини та обладнання	1297,2	14,8	1113,2	12,7	1069,3	12,2	-227,9
Транспортні засоби	4163,4	47,5	4172,1	47,6	4303,6	49,1	+140,2
Інструменти, прилади, інвентар	131,5	1,5	131,5	1,5	43,9	0,5	-87,6
РАЗОМ	8765	100	8765	100	8765	100	-

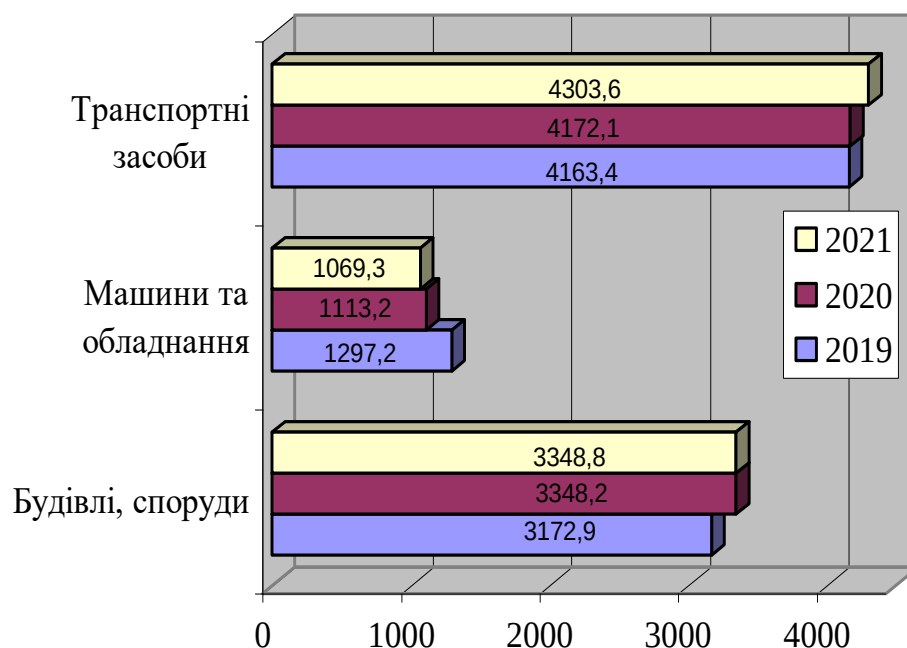

Рисунок 2.1. – Видова структура основних фондів АТП 13555

Результати аналізу свідчать, що загальна вартість основних засобів за період 2019-2021р. не змінилася. Але відбулися зміни у структурі основних фондів: зросла вартість транспортних засобів на 140,2 тис.грн. або на 3,4%, вартість будівель – на 175,3 тис.грн. або на 5,5%, та зменшилась вартість машин та обладнання і інструментів та приладів – на 227,9 тис.грн. і 87,6 тис.грн. відповідно.

Досвід роботи передових транспортних підприємств показує, що оптимальною структурою основних фондів автомобільного транспорту є така, коли транспортні засоби складають 40÷50%, а виробничо-технічна база – 50÷60%.

Ефективність використання основних фондів у значній мірі визначається співвідношенням їх активної та пасивної частин. До активної частини умовно належать машини та механізми, що безпосередньо приймають участь у виробництві (наданні транспортних послуг). Це, насамперед, транспортні засоби, машини та обладнання ремонтних майстерень, інструменти та прилади. До пасивної частини належать усі інші основні фонди, які необхідні для здійснення господарської діяльності (як правило, це будівлі та споруди).

Співвідношення активної та пасивної частин основних фондів АТП наведено у табл. 2.3, рис. 2.2.

Таблиця 2.3 – Співвідношення активної та пасивної частин основних фондів

	На 1.12.2019		На 1.12.2020		На 1.12.2021		Відхилення, %
	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%	Тис.грн.	%	
Активна частина	5460,6	62,3	5285,3	60,3	5372,9	61,3	-1,6
Пасивна частина	3304,4	37,7	3479,7	39,7	3392,1	38,7	+2,6
РАЗОМ	8765	100	8765	100	8765	100	

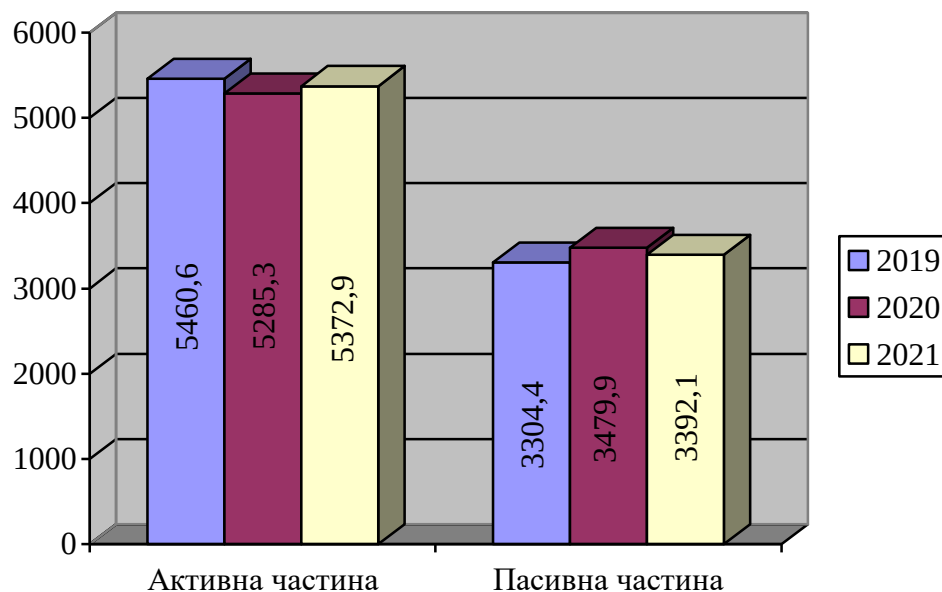

Рисунок 2.2 – Співвідношення активної та пасивної частин основних фондів

Як видно з результатів аналізу, за період, що аналізується, питома вага активної частини основних фондів АТП зменшилася на 1,6%.

Для досягнення більш ефективного використання основних фондів автотранспортного господарства необхідно досягти оптимального співвідношення пасивної (стаціонарної) та активної частини (а саме рухомого складу), тобто забезпечення оптимального значення коефіцієнту технічного оснащення, який визначається за формулою:

$$K_T = \frac{\Phi_{осн}}{\Phi_{тр}}, \quad (2.1)$$

де $\Phi_{осн}$ – вартість основних фондів, тис.грн.;

$\Phi_{тр}$ – вартість транспортних засобів, тис.грн.

Оптимальне значення коефіцієнту технічного оснащення дорівнює 2,1-2,2. Це свідчить про те, що питома вага вартості транспортних засобів в загальній вартості основних фондів повинна складати приблизно 50%.

2019 рік: $K_T = 8765 : 4163,4 = 2,11$

2020 рік: $K_T = 8765 : 4172,1 = 2,10$

2021 рік: $K_T = 8765 : 4303,6 = 2,04$

Як свідчать результати розрахунків, коефіцієнт технічного оснащення підприємства за період, що аналізується, зменшився на 3,3% $((2,04 - 2,11) : 2,11 \times 100)$, і на кінець 2021 року має майже оптимальне значення.

Для характеристики технічного стану основних виробничих фондів підприємства використовують показники, що наведені у табл. 2.4, рис. 2.3. Розраховані показники дають змогу оцінити стан, інтенсивність руху, а також тенденцію розвитку ОВФ, що, в свою чергу, впливає на розвиток виробничого потенціалу.

Таблиця 2.4 – Технічний стан основних виробничих фондів автотранспортного господарства

Показники	На початок 2020 року	На кінець 2020 року	На кінець 2021 року	Відхилення, (+,-)
Первісна вартість основних виробничих фондів, тис.грн.	8765	8765	8765	-
Вибуло за рік, тис.грн.	-	183,8	131,8	-52
Знос основних фондів, тис.грн.	4994,7	5192,4	240,9	+2462
Коефіцієнт вибуття	-	0,021	0,015	-0,006
Коефіцієнт зносу	0,57	0,592	0,598	+ 0,028
Коефіцієнт придатності	0,43	0,408	0,402	- 0,028

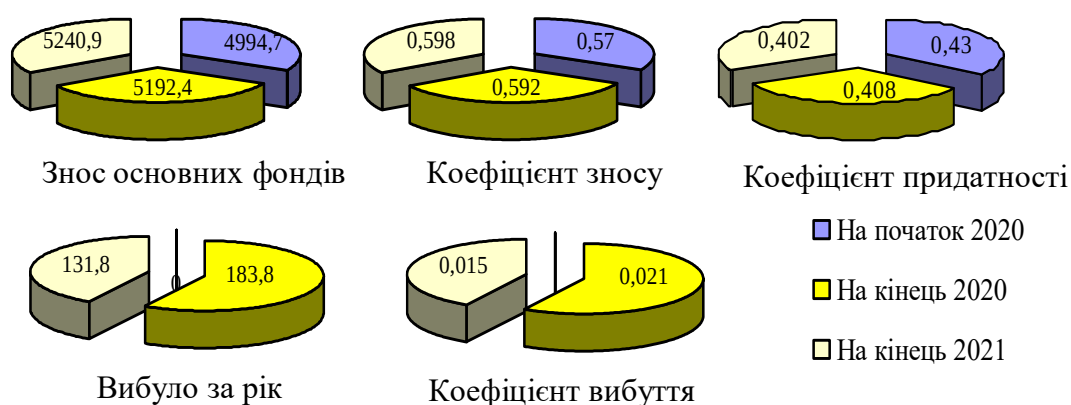

Рисунок 2.3 – Технічний стан основних виробничих фондів автотранспортного господарства

Таким чином, можна зробити висновки, що технічний стан основних засобів дещо погіршився, оскільки коефіцієнт зносу збільшився на 0,028 або на 4,9%, а коефіцієнт придатності, відповідно, зменшився на 0,028 або на 6,5%.

Особливої уваги заслуговує аналіз вікової структури основних засобів. З метою аналізу вікового складу здійснено групування основних засобів підприємства за видами, а всередині груп – за тривалістю експлуатації: до 3 років, 3÷7 років, 7÷15 років, понад 15 років. Результати групування наведені у табл. 2.5, рис 2.4.

Середній термін експлуатації основних засобів на підприємстві дорівнює:

$$T_{ек.ср} = \frac{(5 \cdot 5) + (11 \cdot 3) + (19 \cdot 11)}{19} = 14,1 \text{ років.}$$

Таблиця 2.5 – Вихідні дані для аналізу середнього терміну експлуатації основних засобів станом на 1.01.21 р.

Вид основних засобів	Одиниці виміру	Термін експлуатації, роки				Разом
		До 3	3-7	7-15	Понад 15	
1.Транспортні засоби: -вантажні автомобілі; -автобуси, мікроавтобуси; -легкові автомобілі.	Од.	-	2 1		4	4 2 1
2.Машини та обладнання ремонтної бази	Од.	-	2	3	7	12
Разом	Од.	-	5	3	11	19
Питома вага	%	-	26,3	15,8	57,9	100

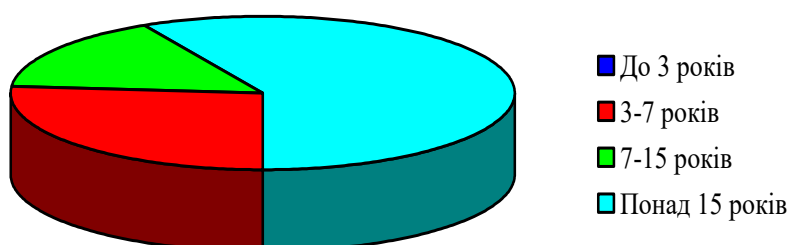

Рисунок 2.4 – Питома вага середнього терміну експлуатації основних засобів станом на 1.01.21 р.

При цьому найбільшу питому вагу займають основні засоби, термін експлуатації яких перевищує 15 років (57,9%). Слід відмітити, що термін експлуатації до 7 років мають тільки легкові автомобілі та мікроавтобуси. Вантажні автомобілі експлуатуються підприємством понад 15 років. Основна частина обладнання ремонтної бази експлуатується понад 15 років. Дане становище не можна вважати позитивним, оскільки великий термін експлуатації транспортних засобів виробничого призначення призводить до підвищення витрат на їх ремонт та технічне обслуговування, до збільшення простоїв техніки та зниження безпеки використання транспорту.

З метою визначення ефективності використання основних виробничих фондів автогосподарства застосовуються показники, що наведені у табл. 2.6.

Таблиця 2.6 – Показники ефективності використання основних фондів АТП

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темп росту, %
1. Звітні показники				
Вартість наданих транспортних послуг, тис. грн.	1543,5	1921,6	2605,3	168,8
Прибуток, тис. грн.	65,9	75,9	143,2	217,3
Середньоспівкова чисельність працівників, чол.	15	10	11	73,3
2. Розрахункові показники				
Рентабельність ОВФ, %	0,75	0,87	1,5	216,3
Фондовіддача, грн.	0,18	0,22	0,27	150
Фондомісткість	5,56	4,54	3,7	66,5
Фондоозброєність, тис. грн./чол.	584,3	873,9	796,82	136,3
Продуктивність праці, тис. грн.	102,9	192,16	236,85	230,2

Основним вартісним показником ефективності використання основних виробничих фондів є показник фондовіддачі. Підвищення цього показника на 50% свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів. Позитивним є також підвищення фондоозброєності на 36,3% та продуктивності праці на 130,2%.

Але фондоозброєність праці має зростати переважно за рахунок зростання найбільш активної частини ОФ, від яких залежить зростання продуктивності праці. Як свідчать попередні розрахунки, питома вага активної частини основних фондів на підприємстві за період, що аналізується, зменшилася.

Між показниками використання основних фондів – фондовіддачею, фондоозброєністю і продуктивністю праці – існує взаємозв'язок і взаємозалежність. Зростання продуктивності праці значною мірою залежить від фондоозброєності, тому що, чим більше засобів праці, застосовуваних працівниками в процесі виробництва, і чим вони досконаліше, тим з більшою ефективністю витрачається праця, тим вище її продуктивність.

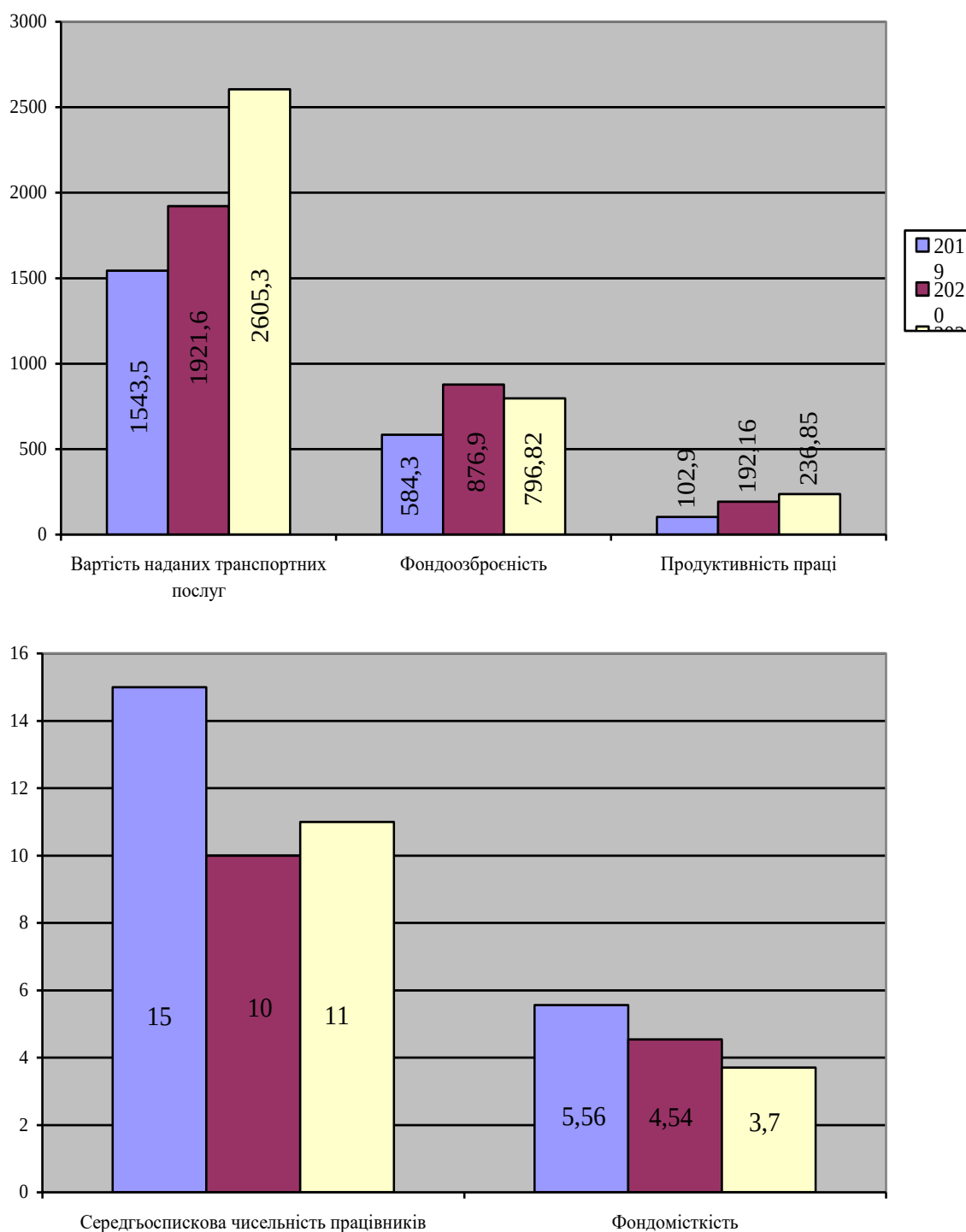

Рисунок 2.5 – Показники ефективності використання основних фондів АТП

Рівень і темп зростання продуктивності праці (В) залежать також від рівня і темпів зміни показника фондівіддачі, коли чисельник і знаменник у формулі продуктивності праці помножити на Φ , то дістанемо:

$$B = \frac{D}{C} = \frac{D}{\Phi} \cdot \frac{\bar{\Phi}}{C} = \Phi B \cdot \Phi O. \quad (2.2)$$

Таким чином, продуктивність праці може зростати за рахунок екстенсивних (зростання фондоозброєності) і інтенсивних (зростання фондівіддачі) чинників. Природно, що інтенсивні чинники є більш ефективними, і тому треба, щоб підвищення продуктивності праці було результатом випереджаючих темпів зростання фондівіддачі порівняно з темпами зростання фондоозброєності. Це забезпечує підвищення ефективності та якості роботи підприємства.

Результати розрахунку свідчать, що темпи зростання продуктивності праці (230,2%) перевищують темпи зростання фондоозброєності (136,3%). Дана тенденція є позитивною для підприємства.

Слід відзначити, що на підприємстві існують транспортні засоби не завантажені на повну потужність. Так наприклад, на даний час не ефективно використовуються два мікроавтобуси. Фактично вони простоюють. Керівництву слід розглянути можливість використання даного виду транспорту.

2.3. Аналіз використання трудового потенціалу

Велике значення для збільшення обсягів виробництва та підвищення її ефективності має належне забезпечення підприємства трудовими ресурсами, їх раціональне використання та висока продуктивність праці. Отже, від забезпечення підприємства трудовими ресурсами та їх ефективного використання залежить кількість та своєчасність виконання робіт, ефективність використання устаткування, машин і механізмів, а отже, кількість продукції, її собівартість і прибуток підприємства.

Для визначення використання трудових ресурсів підприємства та визначення резервів зростання виробництва і збільшення прибутку від праці необхідно здійснити аналіз показників, що пов'язані з рухом робочої сили та якістю (продуктивність, вартість):

- чисельність персоналу підприємства за динамікою, категорійною структурою та плинністю кадрів;
- використання робочого часу робітниками та службовцями, стан трудової дисципліни;
- продуктивність праці та трудомісткість продукції;
- фонд оплати праці та динаміку середньої заробітної плати робітників;
- витрати заробітної плати на одну гривню реалізації продукції.

Для початку аналізу обсягу зазначених питань рекомендується використати динамічну характеристику чисельності працівників підприємства. Показники, необхідні для аналізу, розраховані в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Динаміка чисельності працівників АТП 13555

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Темп росту, %
Середньорічна чисельність працівників, чол.	15	10	11	-73,3
У т.ч. керівники та спеціалісти	2	2	2	-
Робітників, всього	13	8	9	69,2
З них: водіїв	10	6	8	80,0
Продуктивність праці, тис.грн/чол.	102,9	192,16	236,85	230,2

Для підвищення ефективності використання трудових ресурсів необхідно розробити низку заходів, що спрямовані забезпечувати стабільність структури робочої сили. При аналізі цієї цього аспекту робочої сили розраховується ряд показників, які представлені в таблиці 2.8

Таблиця 2.8 – Показники руху кадрів

Показники	2020 рік	2021 рік	Темп росту, %
1.Середньоспискова чисельність працівників, осіб	10	11	110,0
2. Прийнято на роботу нових працівників, осіб	-	1	-
3. Вибуло працівників, усього	4	-	-
З них: з причини скорочення штатів	-	-	-
За власним бажанням, за порушення трудової дисципліни	4	-	-
4.Коефіцієнт обороту:			
-з приймання, %	-	9,0	-
-зі звільнення, %	40,0	-	-
5. Коефіцієнт плинності кадрів, %	40,0	-	-
6. Коефіцієнт загального обороту, %	40,0	-	-

Як бачимо з таблиці 2.8 розраховані коефіцієнти свідчать про збільшення плинності кадрів. Це не досить позитивно відбивається на показнику продуктивності праці, так як новим робітникам необхідно час для адаптації на новому робочому місці та набуття навичок для виконання поставлених перед ним завдань, що веде за собою падіння виробітку. Тому сталість колективу є однією з вимог ефективного використання трудових ресурсів.

З іншого боку, зменшення кількості робітників, обумовлене виробничою необхідністю (з метою зниження непродуктивних затрат на оплату праці, зниження втрати робочого часу тощо), призводить до підвищення продуктивності праці. Але слід відмітити, що втрата кваліфікованих водіїв та механіків може призвести до погіршення обслуговування споживачів транспортних послуг, зниження якості підготовки та технічного обслуговування автотранспорту, створення аварійних ситуацій та ДТП. Слід зазначити, що таких випадків на підприємстві за період, що аналізувався, не виявлено.

Для виявлення резервів підвищення ефективності використання праці на підприємстві необхідно проаналізувати використання робочого часу працівниками, в основному причини його збиткових витрат. Данні для проведення аналізу приведені у табл. 2.9.

Таблиця 2.9 – Використання робочого часу на підприємстві

Показники	2020 рік	2021 рік	Відхилення	
			Абсолютне, +,-	Відносне, %
1.Середньоспискова чисельність робітників, осіб	10	11	+ 1	+ 10,0
2.Фонд робочого часу, людино-годин	21814	21141	- 673	- 3,1
3.Відпрацьовано, всього, людино-годин	17815	18460	+ 645	+ 3,6
-з них надурочно	-	-	-	-
4.Не відпрацьовано, всього, людино-годин	2999	2681	- 318	- 10,6
У т.ч. - щорічні відпустки	2022	1820	- 202	- 10,0
- тимчасова непрацездатність	803	696	- 107	- 13,3
- навчальні відпустки та інші неявки, передбачені законодавством	-	-	-	-
- неявки з дозволу адміністрації	90	82	- 8	- 8,8
- інше	84	83	- 1	- 1,2

За номінального річного фонду робочих днів на підприємстві – 248 днів у 2020 році, фактично відпрацьовано одним робітником у середньому 210,1 днів. У 2021 році річний номінальний фонд робочого часу одного працівника становив 260 днів, а фактичний фонд робочого часу – 222,7 днів.

Таким чином, на підприємстві усіма працівниками за 2020 рік відпрацьовано людино-годин, кількість яких становить 81,7% номінального фонду, а за 2021 рік цей показник становив 87,3%, тобто цілоденні невиходи на роботу за різних причин сягнули близько 13,3% номінального фонду. Як свідчать результати, зменшилися втрати робочого часу, насамперед, у зв'язку зі скороченням неявок на роботу по хворобі, з дозволу адміністрації.

Така динаміка показників використання робочого часу свідчить про досить добре використання робочого часу на підприємстві.

Основними причинами того, що робочий час використовується неповно є неявки з дозволу адміністрації – 3,0%, простої – 2,8%, тимчасова непрацездатність – 26,8 %.

У структурі невідпрацьованого часу є простої. Це пояснюється не ефективною роботою матеріально-технічного постачання на підприємстві. Неявка працівників через хворобу не розглядаються як прямий резерв для покращення використання робочого часу, але просторовий аналіз показників неявок через тимчасову непрацездатність може привести до висновків про умови праці на підприємстві. (чим кращі умови праці, тим менше невиходів через хвороби).

Носій інформації для аналізу відпрацьованого часу протягом робочого дня, що міститься в офіційних статистичних звітах, містить лише дані про задокументовані (офіційно зафіксовані) внутрішні змінні неактивних працівників, у тому числі робітників, а вони не завжди фіксується.

Для аналізу ефективності використання такої складової виробничого потенціалу підприємства, як трудові ресурси, проаналізуємо показники продуктивності та трудомісткості за даними таблиці 2.10.

Таблиця 2.10 – Показники продуктивності та трудомісткості праці.

Показники	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення, +,-	Темп приросту, %
1.Вартість послуг, тис.грн.	1921,6	2605,3	685,7	35,6
2.Середньоспискова численність працівників, чол.	10	11	+1	+10
у т.ч. робітників,	8	9	+1	+12,5
з них водіїв	6	8	+2	33,3
3.Середньорічний виробіток, тис.грн.:				
-одного працюючого;	192,16	236,85	+44,69	23,3
-одного робітника;	240,2	289,5	+49,30	20,5
-одного водія	320,27	325,66	+5,39	1,7
4.Питома вага у середньосписковій чисельності, %:				
-робітників;	80,0	81,8	+1,8	+2,2
-водіїв	60,0	72,7	+12,7	+21,2
5.Відпрацьовано всього, людино-годин	17815	18460	+645	+3,6
6.Трудомісткість наданих послуг, людино-години/тис.грн	9,27	7,09	-2,18	-23,5

Як свідчать результати розрахунків, продуктивність праці робітників підприємства у 2021 р. підвищилася на 18,9% а трудомісткість, відповідно, зменшилася на 20,8%.

Розглянемо вплив зміни питомої ваги робітників і водіїв у складі персоналу підприємства на обсяг послуг, що надаються методом ланцюгових заміщень.

$$2020 \text{ рік} : 10 \cdot 0,80 \cdot 240,2 = 1921,6 \text{ тис.грн.}$$

$$1\text{–й умовний показник} : 11 \cdot 0,80 \cdot 240,02 = 2113,8 \text{ тис.грн.}$$

$$2\text{–й умовний показник} : 11 \cdot 0,9 \cdot 240,2 = 2377,9 \text{ тис.грн.}$$

$$2021 \text{ рік} : 11 \cdot 0,818 \cdot 289,5 = 2604,9 \text{ тис.грн.}$$

Таким чином, збільшення кількості пропонованих послуг можна пояснити наступним чином:

- збільшення кількості працюючих:

$$2113,8 - 1921,6 = 192,2 \text{ тис.грн.}$$

- збільшення питомої ваги робітників у складі персоналу господарства:

$$2377,9 - 2113,8 = 264,1 \text{ тис.грн.}$$

- зростання продуктивності праці робітників:

$$2604,9 - 2377,9 = 227 \text{ тис.грн.}$$

Вплив зміни питомої ваги водіїв у складі працівників господарства на обсяг наданих послуг розраховуємо аналогічно:

$$2020 \text{ рік} : 10 \cdot 0,60 \cdot 320,27 = 1931,6 \text{ тис.грн.}$$

$$1\text{–й умовний показник} : 11 \cdot 0,6 \cdot 325,66 = 2149,4 \text{ тис.грн.}$$

$$2\text{–й умовний показник} : 11 \cdot 0,727 \cdot 320,27 = 2561,2 \text{ тис.грн.}$$

$$2021 \text{ рік} : 11 \cdot 0,727 \cdot 325,66 = 2605,3 \text{ тис.грн.}$$

Таким чином, зростання обсягу наданих послуг відбулося за рахунок збільшення:

-кількості водіїв:

$$2149,4 - 1921,6 = 227,8 \text{ тис.грн.}$$

-питомої ваги водіїв у складі персоналу господарства:

$$2561,2 - 1921,6 = 639,6 \text{ тис.грн.}$$

-продуктивності праці водіїв:

$$2605,3 - 2561,2 = 44,1 \text{ тис.грн.}$$

Отже, збільшення обсягів наданих послуг відбулося за рахунок зростання кількості водіїв, їх питомої ваги у складі персоналу, а також зростання продуктивності праці робітників підприємства.

Аналізуючи використання виробничого потенціалу підприємства, необхідно визначити ефективність прийнятої на ньому системи оплати праці, як з точки зору впливу на ефективність праці, перш за все, на збереження колективу та підвищення продуктивності праці робітників, спеціалістів та інших службовців, та з точки зору величини заробітної плати як однієї з найважливіших складових значних витрат виробництва. У фінансово-економічному аналізі використовуються такі поняття, пов'язані з оплатою праці та іншими виплатами працівникам у грошовій (і іноді в натуральній) формі: фонд оплати праці, фонд основної заробітної плати, фонд додаткової заробітної плати, інші стимули та компенсації.

Разом фонд основної заробітної плати та додаткової заробітної плати складають загальний фонд заробітної плати підприємства.

Під час аналізу визначається склад і структура фонду праці підприємства, динаміка цих показників. Дані наведені в таблиці. 2.11.

Таблиця 2.11 – Структура та динаміка фонду оплати праці працівників

Показники	2019 рік		2020 рік		2021 рік		% росту
	Сума	%	Сума	%	Сума	%	
1.Загальний фонд оплати праці, тис.грн.	868,4	100	1094,2	100	1885,4	100	217,1
2.Фонд основної та додаткової з/плати, тис.грн.	705,14	81,02	1094,2	100	1678,2	89,0	238,0
3.Виплати, що включаються у фонд з/плати, тис.грн.	163,26	18,8	-	-	207,2	11,0	127,0
4.Середня з/плата 1-го робітника за місяць, грн..	3917,4	-	9118,3	-	12713,6	-	324,5
5.Середній дохід 1-го робітника за місяць, грн..	4824,4	-	9118,3	-	14283,3	-	296,1

Результати аналізу свідчать, що фонд заробітної плати за період 2019-2021р. збільшився на 217,1%, тобто більше ніж в 2,1 рази. Це пов'язане, передусім, з підвищенням законодавчо встановленого мінімального розміру з/плати та відповідного підвищення розмірів з/плати працівників.

Крім того, скоротилися втрати робочого часу, що також дозволило підвищити фонд оплати праці. Але слід також відмітити зміни, що сталися у структурі загального фонду оплати праці. Фонд основної та додаткової заробітної плати збільшився на 238%, і у структурі загального фонду оплати праці його питома вага складає 89%. Таким чином, у 2020 році на підприємстві не використовувалися кошти на матеріальне стимулювання та заохочення працівників. Як видно з результатів аналізу, рівень середньомісячної заробітної плати та середньомісячного доходу робітників підприємства постійно зростає – відповідно на 324,5% та 296,1%.

Розглянемо співвідношення росту заробітної плати з ростом продуктивності праці.

Для з'ясування впливу заробітної плати на показник продуктивності праці і об'єм реалізації послуг складемо табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Вплив заробітної плати на показник продуктивності праці та обсяги наданих послуг

Показник	2020 рік	2021 рік	Темп росту, %
Вартість наданих послуг, тис. грн.	1921,6	2605,3	135,6
Фонд оплати праці, тис. грн.	1094,2	1885,4	172,3
Фонд заробітної плати, тис.грн.	1094,2	1678,2	153,4
Середньомісячна заробітна плата, грн.	9118,3	12713,6	139,4
Заробітна плата на одну гривню реалізації, грн.	0,57	0,64	123,3
Вартість послуг на 1 грн. заробітної плати, грн.	1,8	1,5	83,3
Продуктивність праці, тис.грн.	192,16	236,85	112,3

З табл. 2.12 видно, що середньомісячна заробітна плата у 2021 році зросла на 139,4% і становила 12713,6 грн. Темп росту фонду оплати праці є більшим за темп росту фонду заробітної плати у 2021 році порівняно з 2020 роком. Це

свідчить про те, що збільшення фонду оплати праці відбувалося в значній мірі за рахунок збільшення розміру заробітної плати.

Заробітна плата на одну гривню реалізації збільшилася у 2021 році на 12,3 % порівняно з 2020 роком. Це свідчить про зростання питомої ваги заробітної плати у вартості реалізованої продукції. Вартість наданих послуг, що припадає на 1 грн. нарахованої заробітної плати зменшилася на 16,7%. Це свідчить, про те що темпи збільшення заробітної плати випереджають темпи збільшення обсягів надання послуг підприємством і вони перевищують приріст продуктивності праці на 11%.

Однією з характеристик ефективності використання трудових ресурсів є показник продуктивності праці – головний фактор зростання обсягів виробництва. Як бачимо з табл. 2.12 вартість наданих послуг зросла у 2021 році на 683,7 тис.грн.

Як свідчать, результати темпи зростання заробітної плати перевищують темпи зростання продуктивності (відповідно 23,3% та 12,3%). Така негативна ситуація склалася, насамперед, за рахунок підвищення середнього розміру заробітної плати одного працівника. Але слід зазначити, що середній розмір заробітної плати на підприємстві є досить низьким і практично не перевищує мінімально встановлений законодавством розмір.

2.4. Аналіз використання оборотних фондів

Для забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства повинні мати крім основних фондів і оборотні фонди.

Економічна сутність оборотних засобів як економічної категорії полягає в тому, що вони знаходяться у неперервному русі – кругообігу, у процесі якого послідовно змінюють свою форму, переходять з грошової в матеріальну, з матеріальної в товарну, а з товарної у грошову, тобто проходять три стадії кругообігу.

Кругообіг оборотних засобів на автомобільному транспорті має свої специфічні особливості, що пов'язані з економічною природою транспортної продукції. Так як продукцією транспорту є процес переміщення вантажів та пасажирів, який не має речової форми, а тільки вартісну, то на третій стадії кругообігу реалізація транспортної продукції співпадає за часом з її виробництвом, тобто з другою стадією. У зв'язку з цим часто вважають, що оборотні засоби транспорту мають тільки дві стадії кругообігу.

Однак досвід показує, що між процесом перевезень та відтворенням затрат на їх здійснення існує деякий проміжок часу, на протязі якого підприємство отримує гроші від споживачів транспортних послуг. даний проміжок і складає тривалість третьої стадії кругообігу. У разі, якщо використовується попередня оплата, третя стадія кругообігу відсутня або скорочується до мінімуму.

Оборотні засоби включають оборотні фонди та фонди обігу.

Оборотні фонди автотранспортних підприємств складаються в основному з виробничих запасів.

До складу оборотних фондів автотранспортного підприємства належать усі види палива, мастил інших експлуатаційних матеріалів для рухомого складу та для самого підприємства тощо. Автомобільні шини враховуються тільки ті, що знаходяться на складах підприємства, на автомобілях технічної допомоги, на автостанціях та лінійних пунктах. Автомобільні шини, що встановлені на автомобілях та експлуатуються, відносяться до вартості автомобілів.

Виробничі запаси автотранспортних підприємств суттєво відрізняються відповідно до зміни складу парку та технічних властивостей автомобілів. Наприклад, з підвищенням надійності та термінів служби деталей, вузлів та агрегатів автомобілів, з поліпшенням якості технічного обслуговування та ремонту, потреба у запасних частинах зменшується.

Структура оборотних засобів АТП 13555 «Кіровоградоблагробуд» наведена в табл. 2.13.

Таблиця 2.13 – Структура оборотних засобів автотранспортного підприємства

Показник	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	тис. грн.	%	тис.грн.	%	тис. грн.	%
Оборотні фонди	146,5	7,1	120,2	14,3	146,5	21,3
Фонди обігу	1917,2	92,9	719,7	85,7	543,7	78,7
Всього оборотних засобів	2063,7	100	839,4	100	690,2	100

Як видно, за період з 2019 року по 2021 рік вартість оборотних засобів підприємства значно скоротилася – на 1373,5 тис.грн. тобто майже у 3,0 разів. Зміни відбулися також у структурі оборотних засобів. Якщо у 2019 році фонди обігу займали 92,9% у загальній вартості оборотних засобів, то на кінець 2021 року їх питома вага складає 78,7%, загальної вартості оборотних засобів підприємства.

Значна відмінність складу оборотних засобів транспортного підприємства пояснюється нематеріальним характером продукції – наданням транспортних послуг – і, як наслідок, відсутністю запасу незавершеного виробництва та готової продукції, значні обсяги наданих послуг виконуються у розрахунок взаємозаліку.

З метою більш детального аналізу динаміки оборотних засобів господарства розглянемо динаміку їх структурних складових за даними табл. 2.14.

Таблиця 2.14 – Структура оборотних засобів підприємства

Показники	На кінець 2019 рік		На кінець 2020 рік		На кінець 2021 рік		Темп росту, %
	тис.грн.	%	тис.грн	%	тис.грн	%	
Виробничі запаси	146,5	7,1	120,2	14,3	146,5	21,3	-
Дебіторська заборгованість за послуги	1809,8	87,7	615,2	73,3	492,8	71,4	27,2
Інша поточна дебіторська заборгованість	86,7	4,2	60,4	7,2	-	-	-
Грошові кошти	6,3	0,3	21,8	2,6	36,5	5,3	579
Інші оборотні активи	14,4	0,7	21,8	2,6	14,4	2,0	-
Всього оборотних засобів	2063,7	100	839,4	100	690,2	100	33,4

Як свідчать результати розрахунків, значно скоротилися виробничі запаси, що зумовлено по-перше, значним підвищенням цін на дані види матеріальних ресурсів та погіршенням платоспроможності підприємства, по-друге, зменшенням обсягів перевезень та зношенням автомобілів. Позитивним слід вважати значне

зменшення дебіторської заборгованості за період 2019-2021рр. Дебіторська заборгованість виникає внаслідок надання транспортних послуг стороннім споживачам. У порівнянні з 2019 роком у 2021 році дебіторська заборгованість зменшилася на 1317 тис.грн. або на 27,2%. Але негативна ситуація з дебіторською заборгованістю залишається, оскільки остання займає найбільшу питому вагу у складі обоотних засобів (на кінець 2021 року – 71,4%).

Зменшення дебіторської заборгованості дасть змогу поліпшити використання оборотного потенціалу господарства.

Для характеристики використання матеріальних ресурсів застосовуємо показники, що наведені у табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Використання матеріальних ресурсів підприємства

Показники	Позначення	2020 рік	2021 рік	Відхилення (+,-)	Відхилення, %
Річний обсяг використаних матеріальних ресурсів, тис. грн.	МР	593,4	365,6	+42,2	7,1
Вартість наданих послуг, тис.грн.	ВП	1921,6	2605,3	+683,7	35,6
Матеріаломісткість, грн.	ММ	0,31	0,24	+0,07	22,5
Матеріаловіддача, грн.	МВ	3,24	4,1	+0,86	26,5

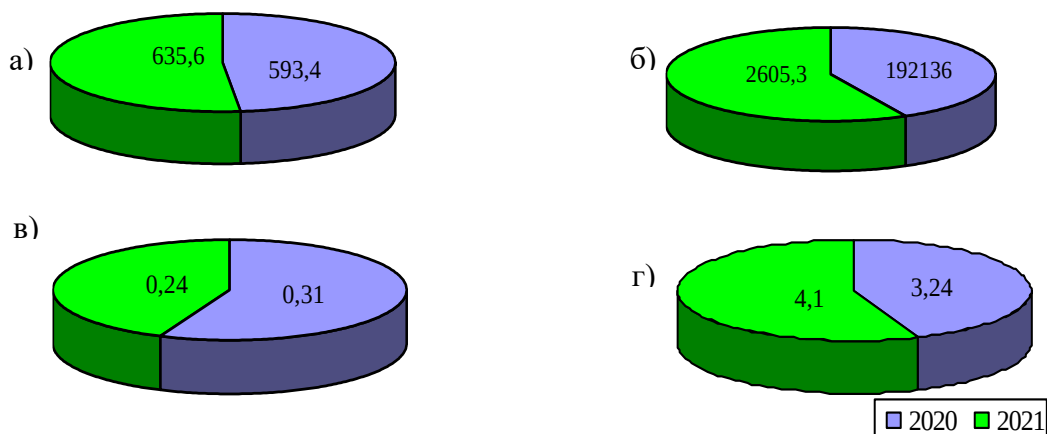

Рисунок 2.6 – Використання матеріальних ресурсів підприємства

- а) Річний обсяг використаних матеріальних ресурсів;
- б) Вартість наданих послуг;
- в) Матеріаломісткість;
- г) Матеріаловіддача

Як видно з розрахунків, обсяг використаних матеріальних ресурсів зріс у 2021 році у порівнянні з 2020 роком на 42,2 тис.грн. або на 7,1%, матеріаломісткість наданих послуг зменшилася на 22,5%, а матеріаловіддача на 26,5%. Це зумовлено, насамперед, значним підвищенням цін на паливно-мастильні матеріали, зношеністю автотранспортних засобів, що потребує збільшення матеріальних витрат на здійснення ремонтів тощо. У даному випадку підприємству необхідно відшукувати резерви зменшення матеріальних витрат, забезпечувати економне їх використання.

Величина оборотних засобів підприємства залежить від обсягу виробництва та швидкості їхнього обігу. Чим швидше оборотні засоби переходять з однієї стадії кругообігу в іншу, тим менше час їхнього перебування в товарній і грошовій формах, тим менше вимагається оборотних засобів при одному й тому ж обсязі виробництва. Прискорення оборотності оборотних засобів - один з найбільш важливих джерел економії матеріальних і грошових ресурсів. Для оцінки ефективності використання оборотних засобів існує низка показників, основними з яких є:

- коефіцієнт оборотності $K_{ОБ}$, що визначає число оборотів за рік як відношення доходів від основної діяльності до середньорічної величини оборотних засобів підприємства. Цей показник відбиває величину доходів, що приходяться на 1 грошову одиницю оборотних засобів (кількість оборотів за аналізований період);

- середня тривалість одного обороту в днях. Чим коротше тривалість кругообігу оборотних засобів або більше кругообігів, що здійснюється ними притому самому обсязі реалізованої продукції, тим менше вимагається оборотних засобів і навпаки;

- коефіцієнт завантаження оборотних засобів. Ця величина обернена коефіцієнту оборотності і тому відбиває величину обігових коштів, використовуваних для одержання (створення) одиниці доходів;

- величина умовної економії оборотних засобів за рахунок вивільнення коштів, що визначається за формулою:

$$\Delta E_{\kappa} = \frac{ВП}{Д} (t_{об.зв.} - t_{об.баз.}), \quad (2.2),$$

де $ВП$ – вартість наданих послуг за звітний рік, тис.грн.;

$Д$ – кількість днів у звітному періоді;

$t_{об.зв.}$, $t_{об.баз.}$ – відповідно оборотність у днях у звітному та базовому роках.

Внаслідок прискорення оборотності обігових коштів відбувається вивільнення їх і виникає можливість використання в інших напрямках господарської діяльності.

Основні показники використання оборотних засобів АТП 13555 наведені у таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Показники використання оборотних засобів АТП 13555

Показники	2020 рік	2021 рік	Зміна в динаміці	Темп росту, %
Коефіцієнт оборотності	3,04	3,75	+0,71	23,4
Середня тривалість одного обороту, дні	118,4	96,0	23,4	19,8
Коефіцієнт завантаження оборотних засобів	0,33	0,27	-0,06	-18,1
Величина умовної економії оборотних засобів, тис. грн.	-	162,1	-	-

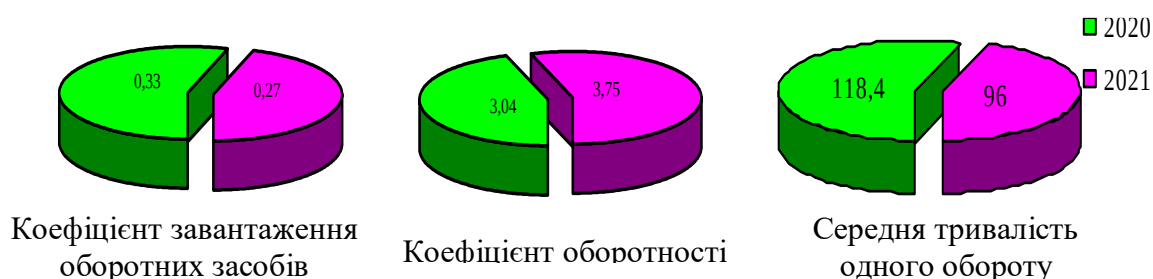

Рисунок 2.7 – Показники використання оборотних засобів АТП 13555

За даними табл. 2.16 можна зробити висновки про покращення використання оборотних засобів господарства. Збільшення коефіцієнту оборотності на 23,4% свідчить про збільшення кількості разів кругообігів оборотних засобів на підприємстві. Зменшення середньої тривалості одного обороту майже на 23,4 дня свідчить про зменшення часу знаходження оборотних засобів у обороті і, як наслідок, зменшенні обсягу оборотних засобів, що необхідні для отримання 1 грн. валового доходу підприємства. Це призвело

до вивільнення оборотних засобів на суму 162,1 тис.грн. для забезпечення господарської діяльності у 2021 році.

Слід зазначити, що збільшення оборотності оборотних засобів підприємства викликане також зменшенням дебіторської заборгованості та зменшення запасів товарно-матеріальних цінностей. Керівництву підприємства необхідно контролювати дані види оборотних активів для вирішення проблеми ефективного їх використання.

2.5. Аналіз фінансових результатів роботи підприємства

Аналіз стану матеріально-технічної бази підприємства, ефективності використання матеріальних та трудових ресурсів становлять підґрунтя для аналізу основних показників роботи підприємства.

Інформаційною базою аналізу є форми державної статистичної звітності, бухгалтерської звітності, фінансових звітів підприємства, первинна облікова документація тощо.

За період 2020-2021 року результативність роботи АТП 13555 характеризуються показниками, що наведені у табл. 2.17.

Таблиця 2.17 - Показники діяльності АТП 13555

Показники	2020 рік	2021 рік	Відхилення	
			+, -	%
1. Виручка від реалізації продукції	2305,9	3126,4	820,5	32,6
2. ПДВ	384,3	521,1	136,8	35,6
3. Інші вирахування з доходу	-	-	-	-
4. Виручка від реалізації продукції без ПДВ	1921,6	2605,3	683,7	35,6
5. Витрати на виробництво реалізованої продукції	1845,7	2462,1	618,4	33,4
6. Балансовий прибуток	75,9	143,2	67,3	88,7
7. Чистий прибуток	75,9	143,2	67,3	88,7

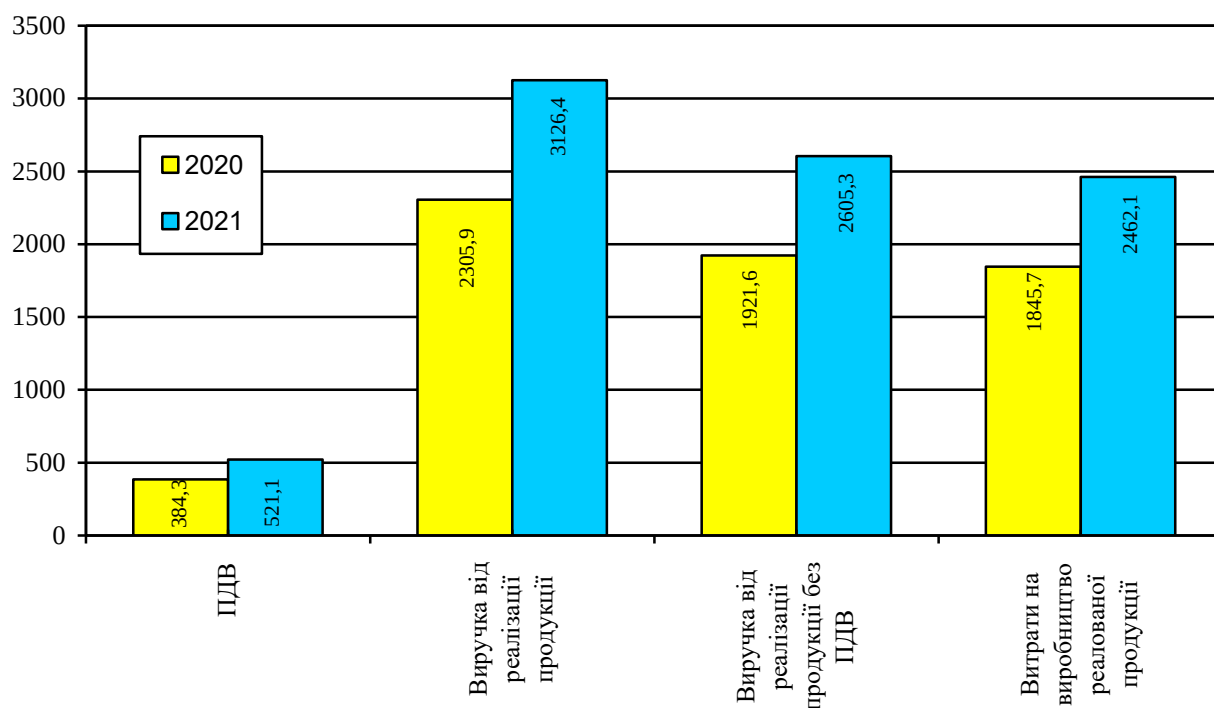

Рисунок 2.8 – Показники діяльності АТП 13555

Аналіз роботи підприємства за зазначений період свідчить про те, що діяльність підприємства по наданню транспортних послуг у даному періоді була нестабільною.

Позитивним слід вважати збільшення обсягів наданих послуг у вартісному вимірі на 35,6% та отримання приросту прибутку у 2021 році на 88,7%.

З метою визначення впливу різних факторів на результативність виробництва проведемо факторний аналіз даного показника (табл. 2.18).

Таблиця 2.18 - Факторний аналіз рентабельності виробництва підприємства

Показник	Од. вим.	2020 рік	2021 рік	Відхилення	
				+/-	%
Чистий дохід	тис.грн.	1921,6	2605,3	683,7	35,6
Собівартість продукції	тис.грн.	1845,5	2462,1	616,4	33,4
Балансовий прибуток	тис.грн.	75,9	143,2	67,3	88,7
Середньорічні залишки:	тис.грн.	4082,3	4268,4	286,1	7,0
		530,7	690,2	159,5	30
		3551,6	3678,2	126,6	3,5
Рентабельність виробництва	%	1,9	3,3	+1,4	73,7

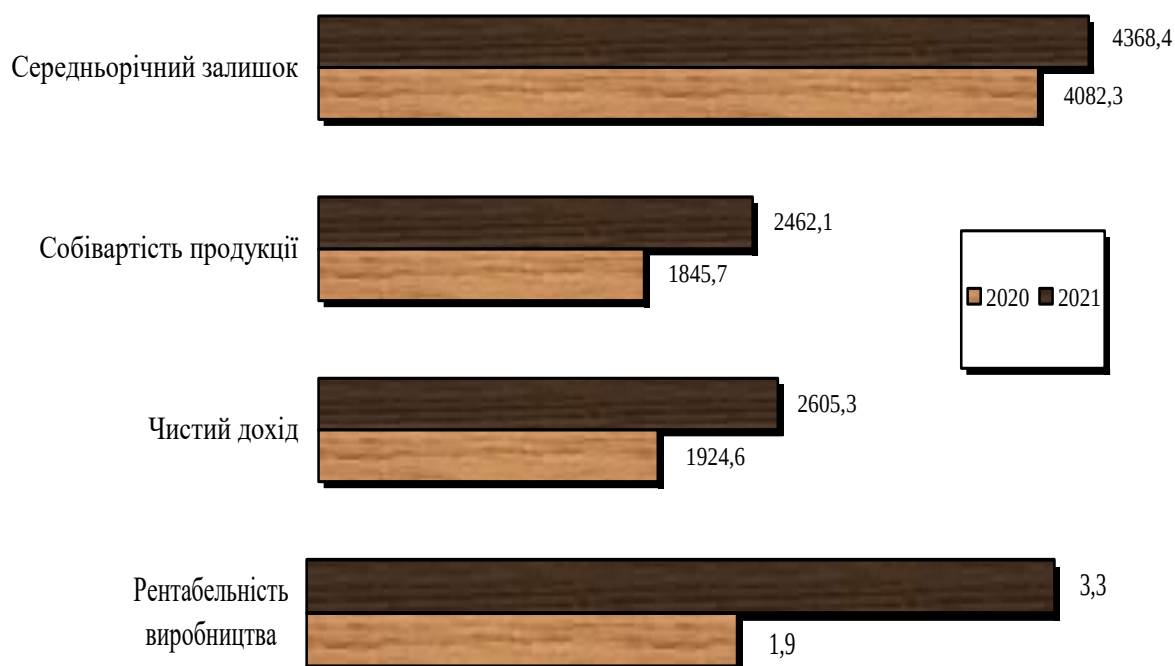

Рисунок 2.9 – Факторний аналіз рентабельності виробництва підприємства

Для визначення впливу факторів на зміну рентабельності виробництва проводимо наступні розрахунки:

$$2020 \text{ рік : } P = 75,9 \cdot 100 / (530,7 + 3551,6) = 1,9\%$$

$$\text{Умовне значення : } P = 143,2 \cdot 100 / (530,7 + 3551,6) = 3,5\%$$

$$2021 \text{ рік : } P = 143,2 \cdot 100 / (690,2 + 3678,2) = 3,3\%$$

За даними табл. 2.18 збільшення рівня рентабельності виробництва відбулося на 1,4 пункти або на 73,7%.

Зміна рентабельності виробництва відбулася за рахунок:

- зміни суми прибутку від реалізації на 67,3 тис.грн. або на 88,7%:

$$3,3 + 1,9 = 5,2 \text{ пункту;}$$

-зміни вартості активів на 286,1 тис.грн. або на 7 %:

$$3,3 - 1,9 = 1,4 \text{ пункту;}$$

Загальна зміна склала:

$$5,2 + 1,4 = 6,6 \text{ пункти;}$$

Тобто, збільшення рентабельності виробництва на 6,6 пункти відбулося за рахунок збільшення прибутку від реалізації (на 5,2 пункти) та збільшення вартості активів (на 1,4 пункти).

Проведемо факторний аналіз показників рентабельності виробничого капіталу АТП 13555, занесемо розраховані дані у табл. 2.19.

Таблиця 2.19 – Факторний аналіз показника рентабельності виробничого капіталу підприємства

Показник	Од. вим.	2020 рік	2021 рік	Відхилення	
				+/-	%
Чистий дохід від реалізації	тис.грн.	1921,6	2605,3	+683,7	35,6
Середньорічна вартість необоротних активів	тис.грн.	3551,6	3678,2	+123,6	3,5
Середньорічні залишки оборотних активів	тис.грн.	530,7	690,2	+159,5	30,0
Витрати виробництва, у т.ч.:	тис.грн.	1845,7	2462,1	+616,4	33,4
-матеріальні витрати;		592,5	657,4	+64,9	10,9
-витрати на оплату праці;		1203,4	1730,0	+526,6	43,8
-амортизація		49,8	74,7	+24,9	50,0
Зарплатомісткість продукції	-	0,627	0,664	+0,037	5,9
Матеріаломісткість продукції	-	0,308	0,253	-0,055	-17,9
Фондомісткість	-	0,025	0,029	+0,003	16,0
Капіталомісткість продукції	-	2,12	1,68	-0,44	21,0
Рентабельність виробничого капіталу	%	1,87	3,26	+1,39	74,3

Розрахуємо зарплатомісткість продукції:

$$Z_{nm} = \frac{\text{Витрати на оплату праці}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$$

$$2020 \text{ рік} \quad 1203,4 : 1921,6 = 0,627$$

$$2021 \text{ рік} \quad 1730 : 2605,3 = 0,664$$

Розрахуємо матеріаломісткість продукції:

$$M_m = \frac{\text{Матеріальні витрати}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$$

$$2020 \text{ рік} \quad 592,5 : 1921,6 = 0,308$$

$$2021 \text{ рік} \quad 657,4 : 2605,3 = 0,253$$

Розраховуємо фондомісткість продукції:

$$\Phi_m = \frac{\text{Амортизаційні відрахування}}{\text{Чистий дохід від реалізації}}$$

$$2020 \text{ рік} \quad 49,8 : 1921,6 = 0,025$$

$$2021 \text{ рік} \quad 74,7 : 2605,3 = 0,029$$

Розрахуємо капіталомісткість продукції:

$K_{\text{пм}}$ = Середньорічна вартість необхідних активів та середньорічний
залошок оборотних активів/Чистий дохід від реалізації

$$2020 \text{ рік} \quad (3551,6 + 530,7) / 1921,6 = 2,12$$

$$2021 \text{ рік} \quad (3678,2 + 690,2) / 2605,3 = 1,68$$

Проводимо додаткові розрахунки для визначення впливу факторів:

$$2020 \text{ рік:} \quad P = (1 - (0,308 + 0,627 + 0,025)) \cdot 100 / 2,12 = 1,89\%$$

$$\text{Умова 1:} \quad P = (1 - (0,253 + 0,627 + 0,025)) \cdot 100 / 2,12 = 4,48\%$$

$$\text{Умова 2:} \quad P = (1 - (0,253 + 0,664 + 0,025)) \cdot 100 / 2,12 = 2,47\%$$

$$\text{Умова 3:} \quad P = (1 - (0,253 + 0,664 + 0,029)) \cdot 100 / 2,12 = 2,55\%$$

$$2021 \text{ рік:} \quad P = (1 - (0,253 + 0,664 + 0,029)) \cdot 100 / 1,68 = 3,2\%$$

Розглянемо вплив зміни кожного фактору на рентабельність виробничого капіталу:

- зміна зарплатомісткості продукції:

$$4,48 - 1,89 = 2,59 \text{ пункту;}$$

- зміна матеріаломісткості продукції:

$$2,74 - 4,48 = -1,74 \text{ пункту;}$$

- зміна фондомісткості:

$$2,55 - 2,74 = -0,19 \text{ пункту;}$$

- зміна капіталомісткості продукції:

$$3,2 - 2,55 = -0,65 \text{ пункту;}$$

Загальна зміна рентабельності виробничого капіталу становить:

$$2,59 - 1,74 - 0,19 + 0,65 = 1,31 \text{ пункти.}$$

На підставі проведених розрахунків можна зробити наступні висновки: у 2021 році відбулося скорочення показника рентабельності виробничого капіталу на 1,31 пункти за рахунок:

- збільшення зарплатомісткості – на 2,59 пункти;
- зменшення матеріаломісткості – на 1,74 пункти;
- збільшення фондомісткості – на 0,19 пункти;
- зменшення капіталомісткості – на 0,65 пункти.

Таким чином, найбільший вплив на зменшення рентабельності здійснило підвищення матеріаломісткості та зарплатомісткості продукції.

Керівництву підприємства слід звернути увагу на зменшення собівартості продукції у розрізі окремих статей та розробити заходи, щодо підвищення обсягів реалізації продукції.

На ефективність роботи підприємства здійснює вплив ефективності використання матеріально-технічної бази.

Важливою характеристикою матеріально-технічної бази є віковий склад активної частини основних засобів. Те, що на підприємстві переважає застарілий, зношений транспорт, негативно відбивається на головних кількісних та якісних показниках його діяльності.

Обсяг виробництва послуг залежить не тільки від оснащеності підприємства основними засобами, а й від ефективності їх використання. Для оцінки цієї ефективності проаналізуємо фондівдачу – економічний показник, який показує скільки послуг (у грошовому виразі) реалізовано на підприємстві у розрахунку на 1 гривню основних виробничих засобів. Фондовіддача за період з 2019 по 2021 рік зросла на 16,6%. Це позитивна тенденція для подальшого розвитку.

Аналіз показав, що зростання середньорічної заробітної плати на підприємстві відбулося, в основному, за рахунок збільшення середнього розміру заробітної плати, що зросла в 2021 році майже в чотири рази (темперосту склав 324,5%).

Таким чином, можна зробити висновок, що господарство має резерви до покращення результативності роботи, збільшення прибутків за рахунок подальшого підвищення ефективного використання виробничих ресурсів та проведення ефективної маркетингової політики.

3. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.

3.1. Проблеми ефективного функціонування автотранспортних підприємств

Головною задачею транспортної системи держави є повне і своєчасне задоволення потреб народного господарства та населення в перевезеннях вантажів та пасажирів, підвищення якості транспортних послуг.

Автомобільний транспорт є важливою ланкою у транспортній системі України. На його частку припадає 80-85% усіх вантажних і близько 80% пасажирських перевезень. У транспортному процесі зайнято 6-8% працездатного населення, витрачається 60-65% палива, здійснюються значні капітальні вкладення в рухомий склад і виробничо-технічну базу.

Автомобільний транспорт займає в Україні провідне місце не тільки в економіці, але й в соціальній сфері з огляду на його природне призначення: він є єдиним видом транспорту, який доставляє пасажирів та вантажі “від дверей до дверей” і може функціонувати незалежно від інших видів транспорту. В цілому провізні спроможності автотранспорту повною мірою повинні відповідати потребам народного господарства і населення і сприяти розвитку економіки країни.

Основним законом ринкових відносин на автотранспорті є відповідність кількості і якості автомобільного парку попиту на перевезення. На жаль, цей процес недостатньо регулювався державними структурами, що призвело до погіршення економічного і технічного стану автомобільного транспорту та підприємств, які його експлуатують.

Особливу увагу треба звернути на такий інтегральний показник використання автотранспорту, як використання пального на транспортну роботу. Якщо брати сумарні витрати рідкого пального (бензин та дизпальне), то в 2006 р. на один тонно-кілометр витрачалося в середньому

по Україні 92,2 г, а вже у 2013 р. – 122,2 г. Як бачимо питомі витрати палива зросли на 32,5%, по АТЗК – на 27,8%. Це є наслідком того, що використання пробігу знизилось на 58%.

Різке падіння якості роботи транспорту негативно вплинуло на доходи автотранспортних підприємств (АТП) і можливість їх основних фондів (навіть на рівні простого відтворення). Становлення ускладнилося і зниженням обсягів бюджетних асигнувань на відновлення рухомого складу.

Основні проблеми функціонування автомобільного транспорту характеризуються наступними ознаками:

- різким спадом попиту на вантажні та пасажирські перевезення, багаторазовим збільшенням цін на метрі альні ресурси, що негативно вплинуло на рівень реальних доходів АТП;

- низькою конкурентоспроможністю автомобільного транспорту, у тому числі відсутністю бюджетного фінансування;

- недостатньою ефективністю функціонування автомобільного транспорту внаслідок порушення пропорцій, викликаних спадом перевезень, між рівнем основних виробничих фондів, експлуатаційним персоналом і обсягами виконаної роботи;

- недосконалістю нормативно-правової бази забезпечення діяльності.

Для забезпечення зростаючих обсягів перевезення вантажів і пасажирів необхідно досягти відповідного розвитку і вдосконалення роботи автомобільного транспорту як складової єдиної транспортної системи, зокрема підвищити не тільки ефективність використання матеріально-технічної бази, а й здійснити її оновлення.

Зношення основних засобів у галузі транспорту перевищує 60%. Значна частка застарілих основних засобів у виробництві спричиняє істотні втрати: по-перше, поступовий та невпинний знос фондів потребує збільшення вкладення коштів у капітальний ремонт для підтримання автотранспортних засобів у справному стані; по-друге, застарілий процес виробництва не дає можливості використовувати нову техніку на 100%. Внаслідок цього обсяги виробництва

продукції та надання послуг зменшуються. Технічно відстале та морально застаріле і збиткове виробництво гальмує науково-технічний прогрес.

В цілому важливою умовою оновлення матеріально-технічної бази галузі є наявність достатніх власних джерел фінансування, серед яких вирішальними є амортизаційні відрахування.

Методика нарахування амортизаційних відрахувань, якою користується майже 87% підприємств, відповідно до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» при малій трудомісткості розрахунків має суттєві недоліки. Дослідження, проведені за допомогою імітаційних моделей процесу оновлення основних засобів, показники, що за умови мінімальної зношеності фондів другої та третьої груп і низького рівня інфляції, використання діючої методики доцільне лише при малих амортизаційних термінах: до 5 років по другій групі і до 9 років по третій групі фондів. Якщо ж тривалість амортизаційного періоду вища, використання методики приводить до нагромадження такого джерела фінансування, обсяг якого значно перевищує потребу в коштах для нового відновлення основних фондів.

Рівень зношеності основних фондів суттєво впливає на поновлювальні процеси. При збільшенні коефіцієнту зносу фондів другої і третьої груп на 1% коефіцієнт оновлення зменшується в середньому на 0,5%. Існують певні межі зношеності фондів, за якими діюча методика прискореної амортизації перетворюється у таку, що уповільнює відновлювальні процеси. Так, для основних фондів другої групи з нормативним строком експлуатації 5 років граничний коефіцієнт зносу становить 10%, 7 років – 36%, 10 років – 55%. Для основних фондів третьої групи цей показник дорівнює 46%.

Більший вплив, ніж зношеність фондів, на відновлювальні процеси справляє інфляція, особливо за умови значних амортизаційних термінів. Якщо за 5-річний період експлуатації об'єкта одному проценту приросту інфляції відповідає 0,6% зниження коефіцієнта оновлення, то за 16-річний період зниження коефіцієнта становить більше 1%. Межі річного індексу інфляції, в

яких можливе повне відновлення груп фондів, вужчі, ніж аналогічні межі коефіцієнта зносу. Для другої і третьої груп вони знаходяться в межах 20%.

У зв'язку з введенням в дію з 1 липня 2000р. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку “Основні засоби”, підприємства мають право обирати будь-який метод нарахування амортизації основних засобів з тих, що запропоновані Положенням.

Не зважаючи на те, що діюча методика амортизації за умов значної зношеності основних фондів галузі вкрай незадовільно забезпечує підприємства коштами для відновлення їхньої матеріально-технічної бази, перехід до інших методик нарахування амортизації за кризових умов в галузі слід здійснювати обережно.

Оскільки підприємства автомобільного транспорту є збитковими (або низькорентабельними), підвищення амортизаційних відрахувань не вплине негативно на їхні фінансові результати лише за умови збільшення виручки від автоперевезень. Останнє, в умовах стегнації, можливе лише за рахунок підвищення тарифів, яке, в свою чергу, буде інфляційним фактором в економіці, оскільки транспорт є кровеносною системою держави. Наслідком цього має бути підвищення цін на матеріальні ресурси, питома вага яких у собівартості автомобільних перевезень становить більше 30%.

За таких умов кошти, отримані завдяки приросту амортизаційних відрахувань, підприємства спрямовують на покриття приросту вартості матеріальних ресурсів і через певний час вони втратять значення додаткового джерела фінансування простого відтворення основних фондів.

Ще більше унеможлиблює підвищення амортизаційних відрахувань тривала платіжна криза в державі. Підприємства не можуть в повному обсязі повернути власні оборотні кошти, вкладені у виробничу діяльність, що призводить до постійного збільшення їх нестачі. Так, якщо в 1994 р. власні кошти підприємств повністю покривали необоротні активи і на 92% оборотні фонди галузі, то в 2002 р. – лише необоротні активи і до того ж у неповному обсязі.

Отже, будь-яке збільшення амортизаційних відрахувань АТП використовують на поповнення відчутно “полегшених” власних оборотних коштів. До того ж це джерело значно дешевше за банківські позички. Його ціною є рентабельність витрат з урахуванням державних дотацій, яке по Департаменту автомобільного транспорту у 2007 р. становило 2,1%. В той же час проценти за банківські позички незрівняно вищі. За цих умов галузь майже не залучала коштів зовні: питома вага позикових коштів у її активах становила трохи більше одного відсотка.

Тільки після подолання платіжної кризи, а також стабілізації економіки, можливий поетапний перехід до повного оновлення їхніх основних фондів, а отже, і до заміни діючої методики амортизації.

Рентабельність автоперевезень часто залежить від рівня підготовки водіїв.

Економічні показники експлуатації автомобільної техніки (АТ), на які суттєво впливає рівень професійної підготовки водіїв, умовно можна поділити на дві групи: показники прямих економічних і непрямих економічних витрат.

До прямих економічних витрат відносяться: необхідність позапланового проведення ТО і Р АТ і, як наслідок, збільшення витрат грошових засобів; псування чи втрата вантажу; неекономна витрата експлуатаційних матеріалів; втрати, пов’язані з лікуванням персоналу та потерпілих третіх осіб, а також відшкодування збитків від дорожньо-транспортних пригод (ДТП). Необхідність позапланового проведення ТО і ремонтів АТ спричиняється, насамперед, внаслідок ДТП.

За даними матеріалів світової статистики, розподіл причин ДТП приблизно такий: неправильні дії людини – 60-70%; незадовільний стан доріг і невідповідність дорожніх умов характеру руху – 20-30%; технічні несправності автомобілів – 10-15%. При цьому, з числа ДТП, які виникають з вини людини, більше 75% відбувається з вини водія (що становить приблизно 50% від загальної кількості пригод).

Із числа ДТП, які виникають через незадовільний стан доріг та невідповідність дорожніх умов характеру руху, більше 25% відбувається внаслідок відсутності у водіїв достатньо розвинених навичок водіння автомобіля в складних умовах (що становить 5-7% від загальної кількості пригод).

ДТП третьої групи виникають з таких причин: недоліки конструкції, недостатній контроль за технічним станом ТЗ при випуску в рейс і поверненні з рейсу; низька якість ТО, скорочення обсягу робіт по ТО, незадовільна якість ремонту; відсутність самоконтролю у водіїв під час рейсу.

Практично всі перелічені причини є наслідками недбалого ставлення водіїв до виконання своїх професійних обов'язків.

Неекономна втрата матеріалів може бути спричинена як низьким рівнем майстерності водія, так і низькою якістю проведення ТО і Р.

Неекономне керування автомобілем призводить, насамперед, до збільшення витрат ПММ. Всі втрати пального, до яких причетний водій, можна умовно поділити на дві групи:

Перша група пов'язана з прямими втратами, які виникають внаслідок незначних несправностей системи живлення, неякісного ТО і Р АТ. Ці показники характеризують рівень технічної культури водія.

Друга група пов'язана з викиданням частини пального з відпрацьованими газами внаслідок неповного згорання. Рівень цих втрат, в основному, залежить від професійних навичок водія при виборі раціональних режимів роботи двигуна. Наприклад, правильно обраний режим забезпечує економію пального на 5-20%.

До показників непрямих економічних втрат можна віднести: простої рухомого складу і пов'язані з ними втрати від втраченої вигоди; втрати, пов'язані з низьким рівнем майстерності водія.

Простої рухомого складу з вини водіїв відбуваються частіше всього через ДТП або з причини передчасного виходу з ладу деталей, вузлів та агрегатів автомобіля внаслідок низького рівня майстерності водія або якості проведення

ТО і Р автомобіля. Прості автомобіля призводять до втрати прибутків підприємством, а інколи є причиною виплати штрафів за порушення умов договору (або навіть його розриву).

Низький рівень майстерності водіння в даному випадку виражається, насамперед, у низькій швидкості безпечного руху, що спричиняє зниження загального вантажообороту, і, відповідно, втрати прибутків підприємством.

Рівень професійної підготовки водіїв суттєво впливає на економічні показники експлуатації автотранспорту. Зростання кількості ДТП, яке спостерігається останнім часом, а також значне зниження рентабельності автопідприємств, що певною мірою спричинене також і загальним спадом в економіці країни, дозволяють зробити припущення: діюча нині система підготовки водіїв в частині програмного і технічного забезпечення потребує значного поліпшення.

За останні роки також стрімко зросла дебіторська заборгованість. В 2007 році вона більш ніж у п'ять разів перевищила суму грошей на банківських рахунках та в касах підприємств. Прострочена дебіторська заборгованість перевищувала цю суму майже втричі. Кошти, що надходили на розрахункові рахунки автотранспортних підприємств незалежно від їх цільового призначення витрачалися тільки на виплату заробітної плати та сплату податків.

В той же час розмір заробітної плати на автотранспортних підприємствах є значно нижчим ніж у середньому по Україні. Більшість підприємств не використовує матеріальні заохочення для стимулювання підвищення продуктивності праці. Слід відмітити також існування заборгованість з виплати заробітної плати. У середньому заборгованість по невиплаченій заробітній платі складала 3-4 місяці.

Отже на підприємствах автотранспорту склалася досить складна ситуація щодо здійснення господарської діяльності. Тому питання ефективного використання виробничого потенціалу та його подальшого розвитку мають досить велике значення для забезпечення виходу з кризи автотранспортних підприємств, підвищення їх конкурентоспроможності та прибутковості.

3.2. Заходи щодо підвищення ефективності виробничої діяльності АТП 13555

Відновлення виробничого потенціалу та підвищення ефективності його використання є важливою передумовою зміцнення економічної потужності та успішного економічного розвитку будь-якого підприємства.

Нові умови функціонування підприємств, значне збільшення кількості факторів, що впливають на їх виробничий потенціал, вимагають і нових підходів до формування й оцінки резервів збереження і розвитку потенціалу. Відновити виробничий потенціал підприємств можна тільки пристосовуючись до вимог ринкового середовища.

З цією метою визначимо резерви підвищення ефективності використання виробничого потенціалу АТП 13555.

Вартість виробничого потенціалу підприємства становить:

– 2020 рік :

$$\text{ФП} = 8765 \cdot 0,15 = 1314,8 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{А} = 1921,6 \cdot (2,3/1,46) = 302,77 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ТП} = 302,77 \cdot 10 \cdot 0,15 = 454,16 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ОП} = 593,4 \cdot 0,85 = 504,39 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ВП} = 1314,8 + 454,16 + 504,39 = 2273,35 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{Кр} = 1921,6 / 2273,35 = 0,85$$

– 2021 рік :

$$\text{ФП} = 8765 \cdot 0,15 = 1314,8 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{А} = 192,16 \cdot (2,3/1,21) = 365,26 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ТП} = 365,26 \cdot 11 \cdot 0,15 = 602,68 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ОП} = 635,6 \cdot 0,85 = 540,26 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{ВП} = 1314,8 + 602,68 + 540,26 = 2457,74 \text{ тис.грн.}$$

$$\text{Кр} = 2605,3 / 2457,74 = 1,06$$

Коефіцієнт реалізації виробничого потенціалу дещо покращився. Це свідчить про те, що темпи росту обсягів реалізації транспортних послуг є більшими за темпи росту вартості виробничого потенціалу.

Більш доцільним було б визначення рентабельності виробничого потенціалу. Але, оскільки підприємство отримало збиток 2021 році, можна розрахувати рівень збитковості виробничого потенціалу:

– 2020 рік :

$$P = 75,9 / 2273,35 = 0,03$$

– 2021 рік :

$$P = 143,2 / 2457,74 = 0,06$$

Як свідчать розрахунки, результативність діяльності підприємства при відповідній вартості виробничого потенціалу у 2021 році дещо покращилася.

Проаналізуємо резерви відновлення та розвитку виробничого потенціалу, користуючись методикою, що наведена у першому розділі дипломної роботи.

Визначаємо продуктивність кожного ресурсу:

– 2020 рік :

$$Poф = 1921,6 / 1314,8 = 1,46$$

$$Ptr = 1921,6 / 454,16 = 4,23$$

$$Poб = 1921,6 / 504,39 = 3,81$$

– 2021 рік :

$$Poф = 2605,3 / 1314,8 = 1,98$$

$$Ptr = 2605,3 / 602,68 = 4,32$$

$$Poб = 2605,3 / 540,26 = 4,82$$

Визначаємо ефективність сукупності ресурсів:

$$- 2020 \text{ рік : } E = 1921,6 / (1314,8 + 454,16 + 504,39) = 0,85$$

$$- 2021 \text{ рік : } E = 2605,3 / (1314,8 + 602,68 + 540,26) = 1$$

З проведеного аналізу можна зробити висновки, що дещо погіршилося використання таких складових виробничого потенціалу, як потенціал оборотних фондів. Значення продуктивності даного показника у динаміці зменшується. Проведений аналіз у другому розділі дипломної роботи

свідчить, що темп росту заробітної плати перевищує темп росту продуктивності праці та значно збільшилася вартість матеріальних ресурсів. Це вплинуло на продуктивність використання даного виду ресурсів. Позитивним є підвищення ефективності використання виробничого потенціалу підприємства у 2021 році.

Визначимо резерви управління з формування потенціалу підприємства.

Визначимо динаміку зміни показників, що характеризують ефективність роботи підприємства.

Темп росту ефективності власного капіталу:

$$T_{вк} = 0,55 / 0,42 = 1,31$$

Темп росту ефективності виробничого потенціалу:

$$T_{вп} = 0,83 / 0,59 = 1,41$$

Темп росту виручки від реалізації:

$$T_{вр} = 2605,3 / 1921,6 = 1,35$$

$$1,31 < 1,41 > 1,35$$

Таким чином, можна зробити висновок, що темпи росту вартості виробничого потенціалу перевищують темпи росту ефективності їх використання.

Отримані результати дозволяють прийняти конкретні управлінські рішення щодо підвищення ефективності використання виробничого потенціалу.

1. Підвищення ефективності використання виробничого потенціалу передбачає збільшення обсяг наданих транспортних послуг.

Як свідчать результати аналізу, підприємство має на балансі два мікроавтобуси, але використовує їх неефективно.

Таким чином, можливо запропонувати використання даних транспортних засобів для здійснення пасажирських перевезень.

При обґрунтуванні даного заходу необхідно виходити з потреби в перевезеннях тих, чи інших вантажів, або попиту на пасажирські перевезення на ринку автотранспортних послуг.

Вивчення ринку автотранспортних послуг, а також потреби в пасажирських перевезеннях в місті свідчить про наявність попиту і популярності на міські перевезення, що виконуються маршрутними таксомоторами. Кінцеві зупинки деяких з цих маршрутів розташовані в районі знаходження підприємства, що дозволить запобігти втрат через холостий пробіг автобусу на початку і в кінці робочого дня.

Припустимо, що виходячи з потреб ринку, автопідприємство обрало маршрут Х для роботи на ньому двох автобусів, які має в розпорядженні, в режимі маршрутного таксомотора.

Проаналізуємо економічну доцільність даного заходу для цього виду діяльності в розрахунку на календарний рік.

1. Розрахунок техніко – експлуатаційних показників роботи

Кількість рейсів на один автобус на день визначаємо за формулою:

$$Pr = T_n / t_p, \quad (3.1)$$

де T_n – час робочого дня, зафіксований в наряді, год.;

t_p – час на один рейс.

$$T_p = t_{pyx} + a \cdot t_n + t_k, \quad (3.2)$$

де t_{pyx} – час руху в одному напрямі від початкового пункту до кінцевого;

a – кількість зупинок;

t_n – середній час стоянки на проміжних пунктах для посадки та висадки пасажирів;

t_k – час стоянки на кінцевій зупинці.

Якщо загальна відстань маршруту $L_p = 8$ км, середня швидкість руху автобусу $V = 23$ км/год, то $t_{pyx} = L_p / V = 8:23 = 0,34$ год.

Планується робити на маршруті 12 зупинок з середнім часом стоянки на одній зупинці:

$$t_n = 2xv = 0,03г,03$$

на кінцевій зупинці:

$$t_k = 5xv = 0,08г,08$$

Таким чином, час на рейс:

$$t_p = 0,34 + 11 \cdot 0,03 + 0,08 = 0,75 \text{ год} = 45 \text{ хв}$$

Кількість рейсів для одного маршрутного автобусу, якщо фонд робочого часу на добу в наряді складає 16 год.:

$$n_p = 16 : 0,75 = 21,3 = 21 \text{ рейс.}$$

Кількість перевезених пасажирів за добу визначаємо за формулою:

$$Q_p = n_p \cdot q_a \cdot Y_H \cdot K_{зм}, \quad (3.3)$$

де n_p – кількість рейсів ($n_p = 21$);

q_a – номінальна кількість місць в автобусі (14 місць);

Y_H - коефіцієнт наповнення (використання місць),

$Y_H = 0,8$ – за результатами обстеження;

$K_{зм}$ - коефіцієнт зміни пасажирів : визначається відношенням довжини рейсу до дальності поїздки пасажирів (в середньому):

$$K_{зм} = L_p / L_n = 8 : 5,3 = 1,5$$

$$Q_{доб} = 21 \cdot 14 \cdot 0,8 \cdot 1,5 = 353 \text{ пас.}$$

Визначаємо показник пасажирообігу за формулою:

$$P_{паскм} = Q_{доб} \cdot L_n. \quad (3.4)$$

де L_n – середня дальність поїздки одного пасажирів.

$$P_{паскм} = 353 \cdot 2,5 = 882,5 \text{ паскм}$$

Загальний пробіг за добу :

$$Z = L_p \cdot n_p + Z_o. \quad (3.5)$$

де L_p – пробіг за рейс (8км);

Z_o – нульовий (холостий) пробіг до початкового та від кінцевого пунктів (12км).

$$Z = 8 \cdot 21 + 12 = 180 \text{ км}$$

2. Розрахунок виробничої програми по експлуатації

Розрахунок проводиться для двох мікроавтобусів на 2021 рік.

Визначаємо кількість автомобіле-днів на підприємстві:

$$A\partial = A_{сп} \cdot D_k, \quad (3.6)$$

де $A_{сп}$ – спискова кількість автобусів ($A_{сп} = 2$),

D_k – кількість календарних днів (на 2021 рік $D_k = 365$ дн.).

$$A\partial = 2 \cdot 365 = 730 \text{ а – днів}$$

Автомобіле-місце-дні визначаються за формулою:

$$A_{м\partial} = A\partial \cdot q_a, \quad (3.7)$$

де q_a – номінальна вмістимість автобусу (14 місць),

$$A_{м\partial} = 730 \cdot 14 = 10220 \text{ а – днів}$$

Автомобіле-дні в роботі ($A_{Др}$) та автомобіле-місце-дні в роботі ($A_{МДр}$) визначаються множенням відповідно $A_{Дп}$ та $A_{МДп}$ на коефіцієнт випуску парку (a_v). Коефіцієнт випуску парку - це відношення автоднів роботи до календарної кількості автоднів.

$$a_v = A_{Др} / A_{Дп}, \quad (3.8)$$

$$A_{Др} = A_{Дп} - (A_{Дп.рем} + A_{Дп.ін}), \quad (3.9)$$

де $A_{Дп.рем}$ – автомобіле-дні в плановому ремонті;

$A_{Дп.ін}$ – автомобіле-дні в простоях по інших причинах (період бездоріжжя та ін.)

$$A_{Дп.рем} = 2 \cdot 35 = 70 \text{ а – днів}$$

$$A_{Др} = 730 - (70 + 0) = 660 \text{ а – днів}$$

$$a_v = 660 : 730 = 0,904$$

$$A_{М.рем} = A_{М.д} \cdot a_v = 10220 \cdot 0,904 = 9239 \text{ а – днів}$$

Автогодини роботи:

$$A_{Гр} = A_{М.р} \cdot T_H = 660 \cdot 16 = 10560 \text{ а – год}$$

Річний обсяг перевезень пасажирів:

$$Q_{річ} = Q_{пас} \cdot A_{Др} = 363 \cdot 660 = 23950 \text{ пас}$$

Річний загальний пробіг:

$$Z_{заг.р} = Z_{заг.доб} \cdot A_{Др} = 180 \cdot 660 = 118800 \text{ км}$$

Продуктивний пробіг з пасажирями :

$$Z_{nac} = (Z_{zag.dob} - Z_o) \cdot A \partial p = (180 - 12) \cdot 660 = 110880$$

Коефіцієнт використання пробігу:

$$B = Z_{nac} / Z_{zag.dob} = 110880 : 118800 = 0,933$$

3. Розрахунок необхідної чисельності робочої сили

Визначення планової чисельності проводиться виходячи з планового фонду робочого часу:

$$\Phi p.ч = [Дкп - (Дв + Дс + Двід + Дхв)] \cdot T_{\partial} - (Дп.с - Двід.п.с) \cdot t_{скор}, \quad (3.10)$$

де Дкп – календарне число днів у плановому періоді (Дкп = 365);

Дв – вихідні дні;

Дс – святкові дні;

Двід – дні відпусток;

Дхв – дні неявок через хворобу та інші поважні причини (визначається на основі середньостатистичних даних за останні 5 років);

Тр – тривалість робочого дня (зміни);

Дп.с, Двід.п.с – відповідно передсвяткові дні та дні відпустки, які співпадають з співпадають з передсвятковими днями;

Тскор - час, на який скорочується робочий день в передсвяткові дні.

$$\Phi p.ч = [365 - (104 + 12 + 24 + 5)] \cdot 8 - (8 - 7) \cdot 1 = 1759 \text{ год.}$$

Чисельність водіїв:

$$N_{вод} = A \partial p / \Phi p.ч \cdot K_w \quad (3.11)$$

де $K_w = 1,1$ - коефіцієнт виконання норм виробітку.

$$N_{вод} = 10560 / 1759 \cdot 1,1 = 4,6 \text{ чол.}$$

Приймаємо 5 водіїв.

4 Розрахунок витрат на перевезення.

а) Заробітна плата водіїв.

Розраховується, виходячи з годинних тарифних ставок водіїв автобусів, встановлених галузевою угодою між Державним департаментом автомобільного транспорту Мінтрансу України та галузевою профспілкою, річного балансу робочого часу та чисельністю водіїв.

Заробітна плата по тарифу:

$$Зп = 66,74 \cdot 1759 \cdot 5 = 586973,8 \text{ грн.}$$

Доплата за класність (5 водіїв 1-го класу – 25%, 3 водіїв – 2-го класу – 10%):

$$Д_{кл} = 586973,8 / 5 \cdot (3 \cdot 0,25 + 2 \cdot 0,1) = 111525,88 \text{ грн.}$$

Всього витрат на заробітну плату:

$$З_{заг} = 586973,8 + 111525,88 = 698499,68 \text{ грн.}$$

б) Відрахування на соціальні заходи:

$$Вс = 698499,68 \cdot 0,375 = 261937,38 \text{ грн.}$$

в) Витрати на паливно-мастильні матеріали (ціна бензину – за л, норма витрат - 15л на 100 км пробігу, вартість масла приймається в розмірі 5% від вартості бензину):

$$В_{пмм} = (49,38 \cdot 15) / 100 \cdot 118800 \cdot 1,05 = 849105,18 \text{ грн.}$$

г) Витрати на автомобільні шини (вартість однієї шини 1500 грн, норма пробігу - 34тис.км):

$$В_{ш} = (1500 \cdot 4) / 34000 \cdot 118800 = 20964,7 \text{ грн.}$$

д) Витрати на технічне обслуговування та ремонт (за нормативами 380грн на 1000 км):

$$В_{тор} = (380 / 1000) \cdot 118800 = 47520 \text{ грн.}$$

е) Амортизація автотранспорту (15% на рік від балансової вартості автобуса):

$$В_{ам} = 0,15 \cdot 300000 \cdot 2 = 90000 \text{ грн.}$$

ж) Інші витрати (загальногосподарські витрати , податки та збори, що сплачуються за рахунок собівартості – приймаються по факту, що склався на підприємстві - у розмірі 50% від $З_{заг}$):

$$В_{ін} = 0,5 \cdot 698499,68 = 349249,84 \text{ грн.}$$

Всього витрати на перевезення в розрахунку на рік :

$$\begin{aligned} \text{Сума } В &= 698499,68 + 261937,38 + 849105,18 + 20964,7 + 47520 + 90000 + \\ &+ 349249,84 = 2317276,78 \text{ грн.} \end{aligned}$$

5 Розрахунок собівартості перевезень.

Собівартість перевезень на автомобільному транспорті визначається на 10 пасажиро-кілометрів (табл. 3.1)

Таблиця 3.1 – Собівартість перевезень

№ з/п	Статті витрат	Сума, тис.грн	Собівартість 10 Пас*км, грн. (В/239580) x 10
1.	Заробітна плата	698499,68	29,15
2.	Відрахування в соціальні фонди	261937,38	10,93
3.	Витрати на ПММ	849105,18	35,44
4.	Витрати на шини	20964,7	0,88
5.	Витрати на ТО і ремонт	47520	1,98
6.	Амортизація транспорту	90000	3,76
7.	Інші витрати	349249,84	14,58
	Всього	2317276,78	96,72

Вартість 10 пасажиро-кілометрів – 96,72 грн.

6 Встановлення ціни на перевезення.

Відповідно до статті 7 Закону України “Про транспорт” тарифи на перевезення встановлюються виходячи з нормативних витрат.

Розрахунок тарифу за перевезення 1 пасажирів в міському сполученні наведено в табл.3.2.

Таблиця 3.2 – Розрахунок тарифу на перевезення 1 пасажирів

№ з/п	Показники	Розрахунок	Величина, результат
1.	Річний обсяг перевезень, пасажирів		375000
2.	Витрати на одного пасажирів, грн.	(2317276,78/ 375000)	6,18
3.	Рентабельність перевезень, (розрахункова), %-		27
4.	Прибуток в розрахунку на одного пасажирів, грн.	6,18 x 0,27	1,17
5.	Тариф перевезення одного пасажирів, коп.	6,18+1,17	7,35
6.	ПДВ (20%)	7,35 x 0,2	1,47
7.	Тариф перевезення пасажирів з урахуванням ПДВ, грн.	7,35+1,47	8,82

Оскільки мінімальний тариф на перевезення пасажирів в маршрутних автобусах подібної марки становить 10 грн., а розрахунковий тариф не

перевищує цієї цифри, доцільно встановити остаточний тариф на перевезення в автобусі підприємства на рівні 10 грн.

7) Плановий прибуток.

Прибуток від перевезень (Ппл) визначається:

$$\text{Ппл} = \text{Д} - \text{ПДВ} - \text{Взаг}, \quad (3.12)$$

де Д – доходи від перевезень.

$$\text{Д} = 10 \cdot Q_{\text{ппа}} = 10 \cdot 375000 = 3750000 \text{ грн.}$$

ПДВ – податок на додану вартість (20% від витрат, або 0,1667 від доходів: $20\% : (100 + 20) \%$).

$$\text{ПДВ} = 3750000 \cdot 0,1667 = 625125 \text{ грн.}$$

Взаг – річна сума витрат.

$$\text{Ппл} = 3750000 - 2317276,78 - 625125 = 807598,22 \text{ грн.}$$

Таким чином, орієнтовно додатковий прибуток підприємства від здійснення пасажирських перевезень складатиме 807598,22 грн., рентабельність становитиме 34,9%.

2. Аналіз ефективності використання ОВФ показав резерви їх використання.

Зважаючи на те, що вік основної маси автомобілів перевищує 14 років (понад 57,9%), коефіцієнт технічного оснащення у 2021 році зменшився на 3,3%, виникає проблема щодо використання таких транспортних засобів та збільшуються витрати на їх технічне обслуговування та ремонт.

Слід відмітити, що за останні роки оновлення рухомого складу відбувалося тільки за рахунок придбання легкових автомобілів, які обслуговують апарат управління і не впливають на виконання виробничої програми підприємства.

Тому доцільним слід вважати вирішення питання про оновлення парку вантажних автомобілів.

Крім того, обладнання ремонтних майстерень також використовується значний термін. Це призводить до порушень у технології виконання ремонтних

робіт та погіршення їх якості, що напряду впливає на готовність автотранспорту та якість надання транспортних послуг.

Однією з головних умов підвищення ефективності використання ОВФ є оптимальність строків їх експлуатації. При цьому як скорочення так і збільшення періоду експлуатації по-різному впливають на результат діяльності підприємства.

Скорочення строків експлуатації ОФ, з одного боку, уможлиблює прискорення їх оновлення, зменшення їх морального старіння, зниження ремонтно-експлуатаційних витрат, а з іншого – обумовлює зростання собівартості за рахунок амортизаційних сум, потребує за обсягом більших інвестиційних ресурсів для нарощування виробничих потужностей.

Подовження періоду функціонування ОФ дає змогу зменшити обсяг щорічної зміни спрацьованих засобів праці і за рахунок цього спрямувати більше ресурсів для розширеного відтворення, але при цьому знижується сукупна продуктивність діючих ОФ. Саме тому строки експлуатації машин і устаткування мають бути оптимальними, тобто такими, що забезпечують найменші витрати праці на їх використання у виробничому процесі протягом усього періоду функціонування.

Віковий склад автотранспортних засобів здійснює суттєвий вплив на утримання, технічну експлуатацію та показники їх ефективності (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Показники використання транспортних засобів.

Показник	Термін служби автомобіля, роки				
	3	5	7	9	11
Необхідний розмір парку, %	93	100	109	117	124
Середньорічна продуктивність спискового автомобіля, %	113	100	74	71	65
Річна потреба у капітальному ремонті комплексу основних агрегатів, %	44	100	108	115	117
Потреба у робочій силі на ТО та ТР, %	91	100	111	117	131
Потреба у запчастинах, %	44	100	119	145	152
Витрати на запчастини до вартості придбання нового автомобіля, %	16	27	37	54	60
Загальні приведені витрати на перевезення, %	110	100	105	109	120

У якості рекомендацій щодо підвищення ефективності використання потенціалу основних фондів АТП, а саме рухомого складу, можливо запропонувати до впровадження стратегії оновлення транспортних засобів.

Дана стратегія передбачає визначення оптимального строку заміни транспортного засобу.

Приведені витрати на використання відповідного виду транспортних засобів розраховуються за формулою:

$$C_{np} = \frac{C_n}{(1+r)^{n-1}}, \quad (3.13)$$

де: C_n – витрати на початок n -го року;

r – річний обліковий процент;

n – кількість років.

Для визначення економічно доцільного періоду оновлення ТЗ розраховується величина всіх майбутніх витрат, включаючи початкову вартість на придбання, приведену до поточного моменту часу. В окремих випадках не враховуються витрати, які не змінюються із збільшенням терміну служби ТЗ, наприклад, виробничі витрати, пов'язані з підготовкою і утриманням персоналу, енергетичні витрати тощо.

Особливо складним є облік витрат, пов'язаних з технічним обслуговуванням ТЗ, величина яких може значно змінюватися залежно від стратегії обслуговування.

Рівень витрат і вартість грошей, внаслідок наявності процентів на капітал, змінюються з часом. Тому за критерій оптимальності треба брати приведені до поточного моменту витрати.

Початкова вартість нової машини дорівнює A , тоді приведена сума K_n , усіх майбутніх витрат, пов'язаних із стратегією, за якою ТЗ замінюються після кожних n періодів, буде мати вигляд

$$Kn = \frac{A + \sum_{i=1}^n \frac{Ci}{(1+r)^{n-1}}}{1 - \frac{1}{(1+r)^n}}, \quad (3.14)$$

де n – кількість років,

r – річний обліковий процент,

$\frac{Ci}{(1+r)}$ - приведені витрати (Ci – витрати на початок i -го року).

Позначивши $1/(1+r) = X$ коефіцієнт приведення, що відповідає витратам у кожному періоді, передня формула матиме вигляд:

$$Kn = \frac{A + \sum_{i=1}^n \frac{Ci}{(1+r)^{n-1}}}{1 - X^2}, \quad (3.15)$$

Таким чином, Kn – це загальна кількість грошей, необхідних у даний момент часу для погашення всіх майбутніх витрат, пов'язаних із купівлею та експлуатацією ТЗ за умови, що заміна їх здійснюється через n років.

Якщо $Kn < K_{n+1}$, то заміна через кожні n років вигідніша, ніж заміна після кожного $n+1$ року.

Якщо стратегія заміни після кожних n років є найліпшою, то повинні виконуватися дві нерівності $K_{n+1} - K_n > 0$ і $K_{n-1} - K_n > 0$.

Аналіз цих нерівностей дає можливість зробити такий висновок якщо витрати в наступному періоді нижчі за середньозважені колишні витрати, то заміна ТЗ недоцільна якщо витрати в наступному періоді перевищують величину середньозважених витрат, то заміна ТЗ доцільна.

На практиці термін експлуатації ТЗ ґрунтується не тільки на економічних міркуваннях, але й визначається іншими факторами, наприклад, моральним зносом чи ресурсними обмеженнями для придбання нових ТЗ.

Основними джерелами оновлення ОВФ можуть бути:

А) наявні у господарстві кошти;

Б) реалізація застарілого або непотрібного обладнання;

В) кредити комерційних банків.

2. Аналіз використання трудового потенціалу свідчить про досить ефективне використання трудових ресурсів.

У господарстві підвищились показники продуктивності праці, зменшилися непродуктивні витрати робочого часу, покращилася трудова дисципліна.

З метою підвищення ефективності використання трудового потенціалу на підприємстві слід приділити увагу професійній підготовці водіїв.

Основними складовими професійної підготовки водіїв, які суттєво впливають на економічні показники експлуатації автомобільного транспорту, мають бути такі:

1. Майстерність керування автомобілем, яку в загальному вигляді можна представити як суму трьох груп навичок: базових навичок керування автомобілем, навичок орієнтації в дорожньому русі; навичок керування автомобілем в складних умовах.

2. Знання конструкції і будови автомобіля, періодичності та обсягів проведення технологічного обслуговування і ремонту (ТО і Р).

3. Уміння водія в процесі експлуатації автомобіля економно витратити експлуатаційні матеріали. Економна витрата паливно-мастильних матеріалів (ПММ) суттєво впливає на сумарні експлуатаційні витрати, а підвищення витрат пального призводить до забруднення навколишнього середовища і більшого зносу деталей, вузлів та агрегатів

Неекономна втрата матеріалів може бути спричинена як низьким рівнем професійної підготовки водія, так і низьким рівнем проведення ТО та КР.

Неекономне керування автомобілем призводить, насамперед, до збільшення витрат ПММ.

Рівень професійної підготовки водіїв суттєво впливає на економічні показники експлуатації автотранспорту. Професійна майстерність значною мірою закладається на етапі підготовки водіїв.

Вплив рівня професійної підготовки водіїв на економічні показники експлуатації автотранспорту може бути значною мірою знижений як за рахунок тренажної підготовки в процесі навчання для отримання прав на керування автомобілем, так і за рахунок тренувань на тренажерах вже під час роботи на підприємстві з метою удосконалення та коригування практичних навичок водія, що, в свою чергу, сприятиме значному підвищенню безпеки руху і рентабельності автомобільних підприємств в цілому.

Крім того, слід уважно ставитися до збереження сталості кадрового складу, запобігання можливостей звільнення високопрофесійних водіїв та робітників.

З цією метою, можливо розглянути питання щодо застосування матеріального заохочення даної категорії працівників. Деякі кроки у цьому напрямку у господарстві вже здійснено.

До колективного договору слід включити також питання щодо матеріального стимулювання зменшення простоїв техніки з технічних причин, економного використання паливно-мастильних матеріалів, підвищення якості обслуговування споживачів.

Слід зазначити, що у 2021 році темпи росту заробітної плати дещо перевищують темпи росту продуктивності праці. Тому слід проаналізувати можливості підвищення продуктивності праці за рахунок покращення організації праці та підвищення кваліфікації та професійної підготовки водіїв.

Вважається за доцільне, розробити план проведення інструктажів та періодичності контролю за рівнем професійної підготовки (знання Правил дорожнього руху, вміння орієнтуватися у складних аварійних ситуаціях, знання автомобілів та механізмів).

Крім того слід звернути увагу на достатнє забезпечення підприємства робітниками, що виконують ремонтні роботи.

За нормативами для проведення ефективного ТО та ТР на підприємстві чисельність ремонтно-обслуговуючого персоналу повинна становити близько 30% від чисельності основних робітників (водіїв).

Для підприємства з урахуванням нормативу чисельність ремонтних робітників повинна становити 2 чоловіки:

$$Ч_p = 0,3 \cdot 8 = 2,4 \text{ чол,}$$

Тобто, на даний час слід розглянути можливість прийняття на роботу додатково одного робітника для виконання ремонтних робіт. Додаткові витрати на заробітну плату можливо компенсувати доходами від надання послуг по ремонту техніки стороннім підприємствам та фізичним особам.

4. Використання оборотних фондів у господарстві у 2007 році дещо покращилося.

Але спостерігається збільшення матеріальних витрат у структурі собівартості продукції. Це відбулося за рахунок підвищення цін на паливно-мастильні матеріали та запчастини.

Щоб уникнути такої ситуації вважаємо за необхідне по-перше, проаналізувати можливість придбання матеріальних ресурсів в оптимальних обсягах за можливо низькими цінами, проводити маркетингові дослідження постачальників матеріальних ресурсів, здійснювати розрахунок за спожиті матеріальні ресурси у вигляді взаємозаліків (бартеру).

По-друге, необхідно переглянути політику управління матеріальними запасами на підприємстві на основі принципів логістики.

Реалізація логістичної функції автотранспортного підприємства – прогнозування, планування та нормування матеріальних запасів - потребує вирішення задачі оптимізації запасних частин, що входять у склад матеріальних ресурсів АТП.

Для впровадження системи логістики необхідно виконання наступних умов:

- наявність добре налагодженої обліково-інформаційної системи;
- проведення комплексного аналізу затрат та прибутків структурних підрозділів підприємства.

Управління запасами запасних частин може здійснюватися наступним чином.

Номенклатура запасних частин являє собою перелік найменувань елементів автомобіля, що складені у визначеній послідовності у відповідності до технічної документації підприємства-виробника.

Номенклатурні зошити, за якими здійснюється замовлення запасних частин, містять 700-800 найменувань на кожну модель автомобіля. Реальна картина кількісної зміни номенклатури запасних частин обумовлена результатами спостережень за групами автомобілів в експлуатації. Зміна номенклатури запасних частин залежить від пробігу автомобіля.

Наприклад, номенклатура ремонтних дій та запасних частин в залежності від пробігу вантажного автомобіля марки КРАЗ має наступний вигляд:

1) Інтервал пробігу – 0-50тис.км:

Номенклатура запасних частин – 77 шт.

Номенклатура ремонтних дій – 97

2) Інтервал пробігу – 50-100тис.км:

номенклатура запасних частин – 142 шт.

Номенклатура ремонтних дій – 202

3) Інтервал пробігу – 100-150тис.км:

Номенклатура запасних частин – 185 шт.

Номенклатура ремонтних дій – 288.

Аналогічні спостереження можливо здійснити по кожній групі автомобілів.

Запаси матеріалів та запчастин визначаються за формулою:

$$Z_m = \sum Lc \times Q \times \omega / (10000 \times 10) \quad (3.16)$$

де Lc – сумарний добовий пробіг автомобіля відповідної марки;

Q – маса автомобіля, кг;

ω - відсоток від маси автомобіля на 10000 км пробігу (табл. 3.4);

Таблиця 3.4 – Значення ω

Об'єкт збереження	Вантажний автомобіль	Легковий автомобіль	Автобус
Запчастини	1,0-1,5	1,5-2,0	1,0-1,5
Метали та метизи	0,5-0,8	0,5-0,7	0,7-1,0
Хімікати та лакокраски	0,1-0,2	0,2-0,3	0,2-0,3
Інші матеріали	0,1-0,2	0,1-0,2	0,2-0,3

Запас шин визначається за формулою:

$$Z_{ш} = Z_{ш} = \sum L_c \times K \times D / L_n \quad (3,17)$$

де L_c – сумарний добовий пробіг автомобіля відповідної марки;

K – кількість робочих колес автомобіля;

D – тривалість збереження шини;

L_n – норма пробігу.

Для оптимізації розміру поточних запасів товарно-матеріальних цінностей можливо використання “Моделі економічно обгрунтованого розміру замовлення” – ЕОQ.

Розрахунковий механізм моделі ЕОQ оснований на мінімізації сукупних операційних витрат на придбання та збереження запасів підприємства.

Математична модель ЕОQ виражається наступною формулою:

$$РПП_0 = \sqrt{\frac{2 \cdot ОПП \cdot C_p}{C_x}}, \quad (3.18)$$

Де ОПП – обсяг виробничого споживання сировини та матеріалів за відповідний період, орієнтовно приймається згідно планових завдань;

C_p – середня вартість розміщення замовлення;

C_x – вартість збереження одиниці матеріалів у періоді, що розглядається.

Відповідно оптимальний середній розмір виробничого запасу визначається:

$$П_{зо} = РПП_0 / 2 \quad (3.19)$$

Оптимізація загальної суми запасів товарно-матеріальних цінностей, що формуються за рахунок власних оборотних коштів по кожному виду та по основним групам можливо визначити за формулою:

$$Зп = (Н_{ТХ} \cdot Оо) + Зсх + Зон \quad (3.20)$$

Для визначення номенклатури та обсягів запасних частин для збереження на складах найбільш доцільно використання методу АВС. Суть даної контрольною системи полягає у тому, що вся номенклатура деталей конкретного автомобіля (з точки зору попиту) поділяється на групи А, В, С (табл.3.5.):

Група А – деталі високого попиту, з тривалим циклом замовлення. Частота заводу даної категорії запчастин визначається за моделлю EOQ. Номенклатура даного виду деталей обмежена і потребує контролю за їх наявністю та рухом не рідше ніж раз у неділю.

Група В – деталі середнього попиту. Їх запас та рух контролюється зазвичай раз у місяць.

Група С – деталі низької вартості. Розмір їх замовлень як правило досить великий, тому контроль за їх рухом здійснюється з періодичністю раз у квартал.

Таблиця 3.5 – Характеристика груп запасних частин метода АВС

Група	Доля від загальної номенклатури, %	Доля від загальної вартості номенклатури, %	Кількість найменувань деталей	Доля задоволення замовлень споживачів, %
А	10	75	100-150	85
В	15	20	200-250	10
С	75	< 10	600-700	5

Крім зазначених напрямків управління матеріальними ресурсами, необхідно переглянути нормативи витрат матеріалів. Слід зазначити, що у господарстві щодо витрат палива користуються Наказом Державного департаменту автомобільного транспорту України “Норми витрат палива і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті”.

Стосовно дебіторської заборгованості керівництву господарства необхідно вжити заходи по усуненню довгострокової заборгованості. Наприклад, переглянути умови договорів на надання транспортних послуг, ввести у договори пункти про відповідальність за несвоєчасну оплату тощо, проводити розрахунки з споживачами транспортних послуг у вигляді бартеру.

Крім цього, необхідно проводити ефективну маркетингову політику по залученню споживачів як транспортних послуг, так і виконання ремонтних робіт та реалізації запасних частин та паливно-мастильних матеріалів. Збільшення таким чином обсягів реалізації послуг призведе до підвищення прибутковості діяльності господарства і накопичення коштів на подальший розвиток виробничого потенціалу.

ВИСНОВКИ

Відновлення виробничого потенціалу та підвищення ефективності його використання є важливою передумовою зміцнення економічної потужності та успішного економічного розвитку будь-якого підприємства.

Нові умови функціонування підприємств, значне збільшення кількості факторів, що впливають на їх виробничий потенціал, вимагають і нових підходів до формування й оцінки резервів збереження і розвитку потенціалу. Відновити виробничий потенціал підприємств можна тільки пристосовуючись до вимог ринкового середовища.

Виробничий потенціал – це складна і багатогранна економічна категорія, управління якою пов'язане з якісною і кількісною оцінкою.

Проведені в дипломній роботі дослідження дозволили зробити ряд висновків.

Виробничий потенціал – це система виробничих і управлінських відносин, що визначає матеріально-технічну можливість створення продукту.

Розглянувши чисельні точки зору з приводу структури виробничого потенціалу, було виділено найважливіші елементи, а саме:

- основні виробничі фонди;
- матеріально-енергетичні ресурси;
- промислово-виробничий персонал;
- інформаційні ресурси;
- технологія.

Для оптимізації розвитку виробничого потенціалу була визначена система управління ним та наведена методика аналізу резервів відновлення та розвитку виробничого потенціалу.

В роботі визначені ознаки, за якими класифікуються фактори, що впливають на виробничий потенціал:

- за джерелами походження (об'єктивно існуючі, суб'єктивно існуючі);
- по відношенню до організації (зовнішні, внутрішні);
- за власною сутністю (людський, інтелектуальний, фінансовий, правовий);

- за глобальністю впливу (на все підприємство, на підрозділи).

Аналіз використання виробничого потенціалу АТП 13555 дозволив зробити наступні висновки.

Діяльність підприємства за період 2019-2021р. була нестабільною.

У 2021 році спостерігалось зниження питомої ваги активної частини основних фондів. Як свідчать результати розрахунків, коефіцієнт технічного оснащення АТП за період, що аналізується, зменшився на 3,3%, і на кінець 2021 року є дещо меншим за оптимальне значення. Технічний стан основних засобів дещо погіршився, оскільки коефіцієнт зносу збільшився на 4,9%, а коефіцієнт придатності, відповідно, зменшився на 6,5%.

Найбільшу питому вагу займають основні засоби, термін експлуатації яких перевищує 15 років (57,9%). Слід відмітити, що термін експлуатації до 3 років мають тільки легкові автомобілі. Основна частина вантажних автомобілів експлуатується підприємством понад 15 років. Основна частина обладнання ремонтної бази експлуатується також понад 15 років. Дане становище не можна вважати позитивним, оскільки великий термін експлуатації транспортних засобів виробничого призначення призводить до підвищення витрат на їх ремонт та технічне обслуговування, до збільшення простоїв техніки та зниження безпеки використання транспорту. Підвищення фондівіддачі на 25% свідчить про підвищення ефективності використання основних фондів. Позитивним є також підвищення фондоозброєності на 50,0% та продуктивності праці на 21,7%.

Покращилися показники використання кадрового потенціалу.

Аналіз фонду робочого часу показав його використання на 87,5%, що є досить високим значенням.

Продуктивність праці робітників підприємства у 2021 році підвищилася на 21,7% а трудомісткість, відповідно, зменшилася на 22,6% у порівнянні з 2019 роком.

Заробітна плата на підприємстві значно зросла. Але, як свідчать, результати аналізу темпи зростання заробітної плати перевищують темпи зростання продуктивності (відповідно 98,4% та 21,7%). Така негативна ситуація

склалася, насамперед, за рахунок підвищення середнього розміру заробітної плати одного працівника та зменшення чисельності робітників, що безпосередньо зайняті у процесі виробництва (надання послуг).

Покращилися показники використання оборотних фондів.

При аналізі структури оборотних активів виявлено велику питому вагу дебіторської заборгованості, зменшення якої в подальшому підвищить ефективність їх використання.

З проведеного у третьому розділі аналізу виробничого потенціалу можна зробити висновки, що дещо погіршилося використання таких складових виробничого потенціалу, як потенціал оборотних фондів. Значення продуктивності даного показника у динаміці зменшується.

Основними напрямками підвищення ефективності виробничого потенціалу та подальшого його розвитку на підприємстві повинні стати: збільшення обсягів надання транспортних послуг, раціональне і повне завантаження рухомого складу підприємства, оновлення основних фондів (їх активної частини). Для економічного обґрунтування доцільності застосування та вибору нових транспортних засобів запропоновано до впровадження стратегію оновлення транспортних засобів.

Розвиток трудового потенціалу повинен базуватися на підвищенні професійної підготовки водіїв, їх відповідальності за якісне виконання своїх обов'язків, застосування матеріальних стимулів підвищення продуктивності праці, економного використання матеріальних ресурсів.

Ефективне використання матеріальних ресурсів повинне базуватися на застосуванні ефективної політики управління, впровадження логістичних методів управління матеріальними запасами (а саме запасними частинами).

Але слід зазначити, що основною умовою підвищення ефективності використання виробничого потенціалу є комплексний підхід до впровадження запропонованих заходів, бо лише одночасне їх застосування дасть максимальний ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про транспорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=232%2F94-%E2%F0>
2. Закон України "Про підприємства в Україні" від 27 березня 1991 року 887 - XII. із змінами і доповненнями.
3. Закон України "Про оподаткування прибутку підприємств" від 25 я 1991 року № 1251 - XII із змінами і доповненнями.
4. Кодекс законів про працю України;
5. Ансофф И. Стратегическое управление. М.: Экономика, 1989.
6. Абалонин С.М., Пахомов А.В. Бизнес-план автотранспортного предприятия. – М.: Транспорт, 1998 – 54с.
7. Бідняк М. Н., Біліченко В. В. Виробничі системи на транспорті: теорія і практика. Монографія. – Вінниця УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2006. – 176 с.
8. Болохонцева, Ю. І. Аналіз фінансового стану підприємств // Фінансовий аналіз. - 2009. - № 9. - С. 53 - 60.
9. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Гардарикс, 1998. – 296с.
10. Голованенко С.Л. и др. Анализ хозяйственной деятельности автотранспортных предприятий: Учебник для вузов. – Харьков: Вища шк., 1982 – 280с.
11. Канарчук В.Є., Курніков І.П. Виробничі системи на транспорті: Підручник, - К.: Вища школа., 1997 – 359с.
12. Канарчук В.Є., Лудченко О.А., Барилович Л.П. та ін. Організація виробничих процесів на транспорті в ринкових умовах. – К.: Логос, 1996. – 348с.
13. Ковалев А.И., Привалов В.П. Анализ финансового состояния предприятия. – М: ЗАО «Центр экономики и менеджмента», 2001. - 256с.
14. Когденко, В. Г. Економічний аналіз: навч. посібник / В. Г. Когденко. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. - 390 с.

15. Коробов М. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств: Навч. посібник. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2000. – 378с.
16. Мовчан О.М., Сай І.В., Стукота С.А. Вплив рівня професійної Підготовки водіїв на показники експлуатації автотранспорту /Автошляховик України, 2001 - №1
17. Редзюк А.М., Штанов В.Ф. Сучасний стан і перспективи розвитку автотранспорту /Автошляховик України, 1998 - №1
18. Третьяков О., Харичкін О. Нові технології управління результатами господарської діяльності. – Директорська пошта, 2001р. - №3
19. Чеснакова Л.С., Венгер О.Г. Амортизаційна політика на автомобільному транспорті в сучасних умовах /Автошляховик України, 2001
20. Справочник инженера-экономиста автомобильного транспорта / Под общ. ред. С.Л.Голованенко. – М.: «Транспорт», 1984.
21. Организация и планирование пассажирских перевозок – Методическое руководство. – К.: Реклама, 1982.
22. Норми витрат пального і мастильних матеріалів на автомобільному транспорті. – К.: Мінтранс України, 1995.
23. Норми витрат на технічне обслуговування і поточний ремонт по базових марках автомобілів. – К.: Мінтранс України, 1995.
24. Примак Т.О. Економіка підприємства: навч. посібник – 2-ге вид., стер. – К.: Вікар, 2002. – 176 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
25. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. Пособие .– 7-е изд., испр. – Мн.: Новое знание, 2002. – 704 с.
26. Стратегічне управління: Підручник / З. Є. Шершньова – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
27. Економіка підприємства: навч. посібник / А.В. Шегда, Т.М. Литвиненко, М.П. Нахаба та ін.; за ред. А.В. Шегди. – К.: Знання – Прес, 2001. – 335 с.
28. Економіка підприємства: Навчально / під ред. проф. Н. А. Сафронова. - М.: Юрист, 2005. - 608 с.

29. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с., іл..

30. Фігурнова Е. Збалансований ріст економіки: політично-економічний аспект. – АН СРСР – М.:Освіта. – 1990. – 190с.

31. Хачатуров Т. Ефективність капітальних вкладень. – М.: Економіка, 1979. – 335с.

32. Хейман С. Питання ефективності промислового виробництва. – М.: Політ видання, 1977 – 328с.

33. Техническое обслуживание, ремонт и хранение автотранспортных средств: Учебник: В 3 кн. – К.:Выща шк., 1991. – Кн.2. Организация, планирование и управление /В.Е.Канарчук, А.А.Лудченко, И.П.Курников, И.А.Луйк. – 406 с.